

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

Preferencia charakteristik v procese výberu partnerky u mužov

The characteristics of preference in the process of selection of partners in men

Magisterská diplomová práca

Autor: Bc. Žofia Turanová

Vedúci práce: PhDr. Eleonora Smékalová, PhD.

Olomouc

2013

Prehlásenie

Čestne prehlasujem, že som magisterskú diplomovú prácu na tému „Preferencia charakteristík v procese výberu partnerky u mužov“ vypracovala samostatne pod odborným dohľadom vedúcej diplomovej práce a uviedla som všetky použité zdroje a literatúru.

V Olomouci 28.3.2013

Podpis

„Ochrana informácií v súlade s ustanovením § 47b zákona o vysokých školách, autorským zákonom a smernicou rektora k Zadaniu témy, odovzdávania a evidencie údajov o bakalárskej, diplomovej, dizertačnej práci a rigoróznej práci a spôsob ich zverejnenia.

Študent zodpovedá za to, že verejná časť záverečnej práce je koncipovaná a štruktúrovaná tak, aby podávala úplné informácie o cieľoch záverečnej práce a dosiahnutých výsledkoch.

Študent nebude zverejňovať v elektronickej verzii záverečnej práce plné znenie štandardizovaných psychodiagnostických metód chránených autorským zákonom (záznamový arch, test/dotazník, manuál). Plné znenie psychodiagnostických metód môže byť len prílohou vytlačenej verzii záverečnej práce. Zverejnenie je možné len po dohode s autorom, alebo vydavateľom.“

Podakovanie

Ďakujem PhDr. Eleonóre Smékalovej, PhD. za cenné rady, pozitívny prístup a konštruktívnu kritiku, ďalej by som sa rada poďakovala doc. PhDr. Zdenkovi Vtípilovi, CSc. a Matejovi Trizuliakovi.

Obsah

Teoretická časť

Úvod.....	6
1. Vymedzenie základných pojmov	8
1.1 Pohlavný výber.....	8
2. Výber partnera a jeho fázy	11
2.1 Rozdielnosť očakávania v pohlaví	12
2.2 Reprodukčné správanie	14
2.2.1 Riziko v reprodukčnom správaní	16
2.3 Obdobie vstupu na trh partnerov.....	17
2.4 Sexualita v partnerstve	19
2.4.1 Nevera.....	20
2.4.2 Sexuálne dysfunkcie	21
3. Rodičovstvo a výchova.....	22
3.1 Fázy rodinného života	24
3.2 Dieťa a výchova	26
3.3 Rola matky a otca vo výchove	27
3.5 Rodina a jej základné znaky.....	32
3.6 Dysfunkcie rodiny	34
3.6.1 Rizikové faktory vo výchove.....	35
3.6.2 Traumy.....	36
3.7 Prístupy k determinácii osobnosti vplyvom výchovy a spoločnosti	37
3.7.1 Psychoanalytický prístup	37
3.7.2 Behaviorálny prístup.....	38
3.7.3 Humanistický prístup	39
4. Výskumné štúdie	39

Empirická časť

5. Metodologický rámec štúdie	43
5.1 Problém, ciele, hypotézy	43
5.2 Aplikovaná metodika	46
5.3 Štatistika.....	46
6. Výskumná metóda	47
6.1 Dotazník Roe – Siegelman PCR	47

6.1.1 Vyhodnocovanie dotazníku PCR Roe Siegelman	49
7. Výskumná vzorka	50
7.1 Organizácia a priebeh šetrenia	60
7.2 Symbolika výsledkovej časti	60
8. Výsledky výskumu	61
8.1 Základné výstupy dotazníka Roe Siegelman	61
8.1.2 Vyžadujúci postoj matky a partnerky vnímaný z pohľadu muža	63
8.1.3 Ochraňujúci postoj matky a partnerky vnímaný z pohľadu muža	64
8.1.4 Odmietajúci postoj matky a partnerky vnímaný z pohľadu muža	65
8.1.5 Liberálny postoj matky a partnerky vnímaný z pohľadu muža	66
8.2 Porovnanie výsledkov	67
9. K platnosti hypotéz	68
10. Diskusia	70
11. Záver	76
Súhrn	77

Úvod

Rodinná výchova výrazne ovplyvňuje viacero stránok v živote človeka, či už sa jedná o formy správania, postoje, alebo určité návyky. Výchovou sa formuje osobnosť človeka takmer vo všetkých oblastiach. Jednou z týchto stránok je aj výber dlhodobej partnerky u mužov. Môžeme poukázať na rodičovský vzor, na jednej strane vzor matky, na druhej strane vzor otca a z toho sa odvíjajúce preferencie a správanie sa v procese výberu. Samozrejme, nie všetky deti vyrastajú v úplnej rodine, napriek tomu vždy je dieťaťu k dispozícii či už vzor jedného rodiča, alebo iného vychovávateľa, ktorý sa o dieťa stará a je súčasťou jeho života.

Vo výbere partnerky ide o určitú preferenciu konkrétnych vlastností fyzických alebo psychických, ktoré muži podvedome vyhľadávajú. Dôležitým ukazovateľom tejto preferencie je aj vek, ekonomický status a osobnostná zrelosť v ktorej sa konkrétny muž nachádza na trhu partnerov. Tento trh funguje formou „ponuky a dopytu“ čiže niečo je ponúknuté a niečo je očakávané. Výber partnera u žien z evolučného hľadiska fungoval na princípe výberu najživotaschopnejšieho a najzdravšieho jedinca čo zabezpečovalo zdravé a kvalitné potomstvo. Ženy boli teda nútené starostlivo zvážiť a vybrať čo najlepší genetický materiál, pretože ich reprodukcia je obmedzená. Na strane mužov šlo o oplodnenie čo najväčšieho počtu partneriek a tým zabezpečenie prežitia génov. Muži nie sú reprodukčne obmedzení takže čím väčší počet potomstva mali tým viac si mohli byť istí, že ich gény prežijú a budú reprodukčne úspešní.

Meniace sa spoločenské podmienky však priniesli zmeny. Náročnosť na výchovu primäla obe pohlavia vytvárať párové vzťahy. Výchova potomka u ľudí trvá dlhú dobu a s touto výchovou muži ženám výrazne pomáhajú, na druhej strane si môžu byť muži istí, že energia, ktorú investujú do potomkov, v párovom vzťahu, je energia investovaná priamo do ich génov. Vytváranie vzťahov, spoločná výchova a starostlivosť o deti je teda výhodná pre obe strany, ktoré z toho profitujú.

Výber partnerky u mužov ovplyvňujú aj iné faktory ako výchova a to vzdelanie, socioekonomický status a osobnostné premenné. V rámci výberu životného partnera si ľudia v drvivej väčšine prípadov vyberajú partnerov, ktorí sú im podobní v zásadných vlastnostiach. Aj v tejto oblasti teda došlo k zmenám a životaschopnosť odráža v sebe

dosiahnuté vzdelanie, ekonomické zázemie a sociálny status na strane mužov i žien, ktorí sú si v súčasnosti v tejto oblasti rovní.

1. Vymedzenie základných pojmov

Na začiatku našej diplomovej práci si priblížime základné pojmy v rámci pohlavného výberu a výchovy, ktorá ovplyvňuje neskoršie správanie ľudí. Na jednej strane dochádza k ovplyvňovaniu z evolučného hľadiska, toto prebieha na podvedomej úrovni. U ľudí a zvierat sa toto správanie líši v kultúrnosti prejavu i z dĺžky vytvárania párových vzťahov, hoci aj vo zvieracej ríši sú známe prípady druhov, ktoré vytvárajú celoživotné páry. Na strane druhej je tu rodinná výchova, vzor správania rodičov a celková atmosféra v ktorej dieťa vyrastá. Ľudia sú z evolučného hľadiska nútení vytvárať dlhodobé vzťahy a vývin spoločnosti dospel k vytvoreniu inštitúcie rodiny. Ľudské potomstvo si vyžaduje dlhodobú starostlivosť pokým je samo schopné sa o seba postarať a mať vlastné potomstvo.

Evolúcia a inštitúcia rodiny ako sociálneho produktu spolu súvisia a v rámci výberu partnera sa vzájomne dopĺňajú.

1.1 Pohlavný výber

Pohlavný výber úzko súvisí s prirodzeným výberom, ktorý je výberom zo strany prostredia, v ktorom sa rieši každodenné prežitie. Oba tieto mechanizmy prežitia spolu súvisia. Určité znaky zabezpečujú jedincovi prežitie v jeho prirodzenom prostredí, ďalšie však môžu zabezpečovať úspech v reprodukčnom prežití (gény).

U zvierat sa pohlavný výber deje najmä zo strany samičiek, pretože samci nie sú reprodukčne obmedzení. Barret, Dunbar, Lycett, (2007) upozorňuje na to, že samičky vyberajú samcov s určitými znakmi, pretože tieto znaky im pomáhajú produkovať, alebo vychovávať viac potomkov. Čím životaschopnejší je samček tým vyššia je pravdepodobnosť prežitia potomstva. Samci medzi sebou bojujú o privilégium zabezpečiť si u čo najviac samíc potomstvo, naopak samičky vzhľadom na svoju reprodukčnú obmedzenosť si volia víťaza súbojov, prípadne najsilnejšieho a najzdravšieho samca. U zvierat však poznáme prípady, kedy samci medzi sebou nebojujú a samička môže otehotnieť s viacerými samcami naraz. Tieto prípady poznáme napríklad u psov. Evolučný výber teda uskutoční fyziologická predispozícia samičky a najslabšie gény sa ďalej neposunú, naopak zaniknú.

U ľudí prebieha tento výber z oboch strán a je oveľa komplexnejší, tiež prebieha na oveľa vyššej úrovni, proces dvorenia je dlhší, kultúrnejší a zložitejší. Tiež proces dvorenia má viac fáz, a to nie len do vytvorenia párového vzťahu, ale aj proces chodenia pred uzavretím manželstva alebo splodením potomstva. U ľudí môžeme hovoriť o sériovej monogamii, kedy dochádza ku „konkurzu“ z oboch strán na budúceho životného partnera a rodiča detí. Vo voľbe prichádzajú do úvahy ďalšie dôležité faktory akými sú povahové črty, intelekt či rovnaké názory a hodnoty. Ľudia vytvárajú celoživotné párové vzťahy. Aj toto je jeden z dôvodov prečo u ľudí prebieha samotné dvorenie podstatne dlhšie.

1.2 Rodina a výchova

Výchova sa uskutočňuje v rodine, práve v rodine prebieha primárna socializácia, prijímanie sociálneho statusu a roly, toto je výrazne ovplyvňujúce a určujúce obdobie v živote človeka. Plňava (2000) definuje rodinu ako štrukturovaný celok, ktorého zmyslom i náplňou je utvárať relatívne bezpečný, stabilný priestor a prostredie pre zdieľanie, produkciu a reprodukciu života ľudí. Rodina teda neplní len úlohu reprodukcie, ale aj zabezpečenia svojich členov, rovnako emočné zázemie podpory a rastu svojich členov. Rodina je miestom, kde jej členovia nachádzajú lásku, výchovu a spolupatričnosť.

Práve tu nadobúda ľudské správanie odlišnú formu stratégie ako u zvierat. Neprebíha tu totiž len samotné oplodnenie a vychovanie potomstva len do dospelosti, prípadne do štádia kedy sa je schopné potomstvo postarať samo o seba. Rodina je celkom, ktorý v sebe zahŕňa partnerský vzťah, dlhodobú výchovu spoločného potomstva a tiež podmienky a celkovú atmosféru pre svojich členov. Okrem toho sa tu jedná aj o medziľudské vzťahy medzi rodičmi navzájom, rodičmi a deťmi, súrodenecké vzťahy a vzťahy so širšou rodinou a okolím, ktoré môže tiež rodinu a jej fungovanie ovplyvňovať. Ďalším dôležitým faktorom je aj rozdielnosť vplyvu genetiky, ktorá sa u ľudí síce prejavuje. Napriek tomu ďalšie správanie jedinca v budúcnosti je výrazne ovplyvnené práve vzťahmi a celkovou formou a usporiadaním v rodinnom prostredí z ktorého pochádza, tiež je určujúce aj širšie okolie, napríklad rodina či rodinní priatelia a známi. Práve v rodine človek nadobúda pocit spolupatričnosti a nepodmieneného pozitívneho prijatia jeho osobnosti. V rodine tiež dochádza k identifikácii s rodičom ako nositeľom rovnakého pohlavia. Dieťa sa identifikuje so vzorom matky alebo otca, a tým nadobúda vlastnú identitu pohlavia, tiež vzorcov správania, ktoré sú rodičmi a širším rodinným okolím podporované (napríklad

prirodzený zmysel pre povinnosť), naopak v rodine dochádza aj k snahe o útlm sociálne neprijateľných foriem správania a ich odstránenie (napríklad výbušnosť). V tejto inštitúcii ľudia nadobúdajú vyslovene spoločenské ľudské správanie a výchovou sa ich prejavy vyformujú do dospelosti.

V rámci spoločnosti a kultúry v ktorej sa rodina nachádza prichádza k osvojovaniu si hodnôt a noriem danej spoločnosti, existujú totiž rozdiely vo východnej a západnej kultúre. Napríklad už len samotný fakt mnohoženstva je výrazný rozdiel aj vo výchove detí a spôsobu spolužitia. Deti nadobúdajú iné vzorce správania sa matiek ako je tomu v našej kultúre, okrem rozdielov v kultúrach v súčasnosti, môžeme hovoriť aj o výrazných rozdieloch oproti minulosti a súčasnosti, kedy bola matka výlučne nositeľkou života a jej základná náplň bola v zabezpečovaní chodu domácnosti. Oproti tomu sa otec nepodieľal výrazne na výchove, bol svojim deťom akoby vzdialenejší a jeho výlučná starostlivosť spočívala vo finančnom zabezpečení domácnosti. Výrost, Slaměnik (2008) rodinnú výchovu chápe ako zoznamovanie dieťaťa s kultúrnymi vzorcami (tradície, zvyky,zákony,atď.) tým, že sa učí rešpektovať požiadavky rodičov a je trestané za ich nesplnenie.

Z hľadiska typu rodiny by sme ju mohli rozdeliť na

- Primárnu rodinu, z ktorej jedinec pochádza, tvoria ju rodičia a deti
- Širšiu rodinu, ktorú tvoria príbuzní rodiny a rodinní priatelia

Práve v primárnej rodine dochádza k jednému z najdôležitejších procesov v živote človeka a tým je socializácia – začleňovania jedinca do spoločnosti, v tomto procese nadobúda jedinec vyslovene ľudské vlastnosti a kompetencie.

Z hľadiska manželstva môžeme rozlišovať:

- monogamiu (spolužitie dvoch partnerov)
 - polygamiu (jeden človek zosobášený s viacerými ľuďmi opačného pohlavia)
- a) mnohoženstvo – polygíniu
 - b) mnohomužstvo – polyandriu
 - c) skupinové manželstvo

Inštitút manželstva je v Českej republike uzákonený v zákone o rodine číslo 94/1963 Sb., ktorý definuje manželstvo ako trvalé spoločenstvo muža a ženy založené zákonom

stanoveným spôsobom. Pričom hlavným účelom manželstva je založenie rodiny a riadna výchova detí.

V rámci rozloženia moci v rodine rozlišujeme

- egalitárnu rodinu (najideálnejšia forma, moc je rovnomerne rozložená medzi oboch partnerov)
- matriarchát (moc sústredená v rukách ženy)
- patriarchát (moc sústredená v rukách muža)

2. Výber partnera a jeho fázy

Voľba partnera, rovnako ako mnoho iných oblastí života podlieha určitým, na seba nadväzujúcim, fázam. Funguje tu princíp vyváženosti výmeny. Podľa Kratochvíla (2009) tento proces prechádza týmito fázami:

1. V prvej fáze je rozhodujúca príťažlivosť a to konkrétne výzor a správanie. Dôležitým faktorom je aj ocenenie okolia, toho za aké je správanie a výzor považované.
2. V druhej fáze je to predovšetkým hľadanie podobností a zhody v záujmoch, postojoch a uznávaných hodnôt. Partneri vo vzájomnom kontakte získavajú vzájomne informácie o sebe. V prípade nedostatkov dochádza k rozchodu, prípadne sú tieto nedostatky nahradené inými výhodami alebo výraznými pozitívnymi vlastnosťami.
3. V tretej fáze sa uplatňuje najmä kompatibilita rolí. Partneri hľadajú vzájomne sa dopĺňajúce role. Uplatňuje sa tu aj komplementárna protikladnosť. Napr. submisivita vs. dominancia a to v rámci potreby poučovať a byť poučovaný. V takomto prípade ide o vzájomné dopĺňanie sa a uspokojovanie potrieb.

Samozrejme, každá tvorba nového páru je jedinečná rovnako, ako je jedinečná každá ľudská bytosť. Jednotlivé procesy, rovnako ako aj dĺžka trvania jednotlivých fáz je závislá od osobnosti zúčastnených strán, rozdielnosti prostredia a ochoty oboch partnerov pokračovať v prechode do nasledujúcej fázy. Pôsobí tu viacero faktorov. Ide o pôsobenie faktorov fyzického a sociálneho prostredia. Hill (2004) upozorňuje na tie vlastnosti, ktoré

predstavujú lepšiu adaptáciu – vhodnejšie prispôsobenie sa selekčným tlakom. Pričom selekčné tlaky pochádzajú z dvoch zdrojov:

- 1) Prirodzený výber – selekčné tlaky na vlastnosti jedinca, ktorých zdrojom je fyzické prostredie, napr. klíma, predátori, nedostatok potravy. Ich pôsobením sa vyvinú vlastnosti zvyšujúce schopnosť prežiť a tak mať vôbec príležitosť k reprodukcii.
- 2) Pohlavný výber - selekčné tlaky pochádzajú zo sociálneho prostredia
 - súťaž medzi pohlaviami
 - konkurencia : vyvinú sa vlastnosti zvyšujúce prístup k reprodukcii

K tomu, aby vznikol vzťah medzi dvoma ľuďmi prebieha najprv proces dvorenia. Grammer (1989) in Barret, Dunbar, Lycett (2007) definuje proces dvorenia ako proces vyjednávania. Stretáva sa tu séria štádií, počas ktorých sa pár postupne stáva dôvernejším. Na konci jednotlivých štádií sa jedinec rozhoduje, či má dovoliť, aby vzťah postúpil do ďalšieho, vyššieho štádia intimity a záväzku, alebo vzťah ukončiť. Konečnou metou je záväzok k dlhodobému vzťahu, ktorý pravdepodobne vyústi do narodenia dieťaťa, spolužitia, spoločného hospodárenia a celoživotného spolužitia.

Tento proces má svoje nevyhnutné medzištádia, ktoré prinášajú u jednotlivých pohlaví určité odlišnosti, nakoľko muži a ženy sa v reprodukčných stratégiách líšia. Je mimoriadne dôležité podotknúť, že každé pohlavie sa pri výbere stáleho partnera sústreďuje, na opačnom pohlaví, na iné vlastnosti a preferuje zásadne iné priority. Jedná sa o isté očakávania u mužov a u žien. Janošová, Říčan, (2005) túto odlišnosť v existencii muža a ženy chápu ako jedno zo základných celoživotných určení, ktoré rozhoduje o tom, ako sa cítíme, ako chápeme svet a svoju existenciu v ňom, ako jednáme, z čoho sa radujeme, v čo dúfame a čím sa trápime.

2.1 Rozdielnosť očakávania v pohlaví

Vo vstupe na trh partnerov každý niečo ponúka a niečo očakáva. Existujú však určité odlišnosti v preferencii medzi pohlaviami. Samozrejme nemôžeme generalizovať, aj u jedného pohlavia sa preferencia vlastností môže líšiť.

U žien sa jedná o potrebu komunikácie a dôveru, túžbu nájsť v partnerovi oporu. Kratochvíl (2009) definuje túto ženskú potrebu ako potrebu zdieľať svoje zážitky, prejaviť svoje pocity, hovoriť o nich a získať k tomuto zdieľovaniu pozorného poslucháča

a získať jeho kladnú odozvu. Nejedná sa vždy výlučne o dôverné témy, rozhovory môžu byť aj povrchné o bežných životných udalostiach. Veľmi dôležitá je však spätná väzba a empatia od partnera. Dôležitým očakávaním je duševné porozumenie, ktoré znamená, že partnerka môže bez obáv vyjadrovať svoje názory a postoje, tiež schopnosť partnera vycítiť partnerkine potreby a túžby. Nemenej dôležitá je požiadavka vyjadrovať lásku.

Kratochvíl (2009) poukazuje, že u mužov sú očakávania a potreby od partnerky menej emočného rázu. Zatiaľ čo typické očakávania žien začínajú citovými požiadavkami a citová náročnosť sa v ďalších požiadavkách postupne zvyšuje, typické očakávania mužov sa začínajú požiadavkou až banálne vecnou a i ďalšie očakávania sa týkajú skôr prejavovania vonkajšieho správania než nárokov na vnútorné prežívanie a city. Jedná sa o požiadavku mať zaobstaranú domácnosť, pravidelný sexuálny život, obdiv od partnerky a čo najmenšie zaťažovanie bežnými starosťami.

U partnerov existuje určitá podobnosť. Túto skutočnosť v smerovaní výberu potvrdzujú Wilson a Cousins (2003) pričom vidia preferenciu partnerov vo výbere k podobnému veku, rase, náboženstvu, stavbe tela, psychike, atraktivite, socio - ekonomickému statusu, inteligencii, výchove, osobnosti, postojom, záujmu a pohlavnej motivácií.

Dalo by sa povedať, že medzi ľuďmi existuje určitá predstava ideálneho partnera. U mužov by to mohol byť sociálny status a fyzická zdatnosť, u žien mladosť a súmerná postava, toto však nemusí byť zákonitou podmienkou atraktivity daného človeka.

Barret, Dunbar, a Lycett (2007) poukazujú na zhodu vo vlastnostiach, ktoré tvoria dokonalého partnera, nemôžeme ho všetci získať. Nielen že naše súperenie o ideálneho partnera vyústi v to, že len menšina z nás uspeje, ale rovnako aj ideálny partner bude mať sám vlastné preferencie. Táto skutočnosť vyúsťuje do toho, že každý človek nachádzajúci sa na trhu partnerov má vlastné predstavy o ideálnom partnerovi / partnerke, ibaže si je sám vedomí svojich kvalít a možností, teda toho, čo sám ponúka a čo je sám schopný dosiahnuť. Je prirodzené, že si ľudia vyberajú väčšinou v tejto oblasti partnerov podobných im samým. V prípade poľavenia zo svojich požiadaviek, neriskujú, že by ostali sami a zároveň sa im to umožňuje väčší počet záujemcov.

Dochádza k vytváraniu asortatívnych vzťahov, čiže vzťahom založeným na vzájomnej podobnosti a to vo viacerých oblastiach či už fyzických, alebo psychických vlastností. Barret, Dunbar, Lycett (2007) definuje asortatívne tvorenie párov ako skutočné pravidlo

u ľudí. Manželia sú si podobní v rade vlastností (v rade rasy, náboženstva, etnického pôvodu a socioekonomického statusu, a tiež v rade fyzických vlastností ako je postava, telesná stavba, dĺžka prstov, atď.). Samozrejme, nepredpokladá sa úplná totožnosť, no výrazná podobnosť v zásadných oblastiach.

Ak niektorí jednotlivci na trhu partnerov nemôžu ponúknuť všetko to, čo sa od nich očakáva u tých „najkvalitnejších“ partnerov dochádza ku kompromisu, sú nútení zvoliť alternatívne stratégie. Odstúpenie od vlastných očakávaní v určitých bodoch je najčastejšou stratégiou, týmto si zabezpečia, že si partnera nájdu. Rozšíri sa im tiež aj okruh potenciálnych záujemcov, s ktorými by mohli vytvoriť partnerstvo. Takýmto spôsobom teda predídu odmietnutiu a samote. Vďaka tomuto kompromisu je zabezpečené vytváranie vzťahov u rôznych typov ľudí, môžeme tu hovoriť o variabilite, ktorou si ľudia zabezpečujú prežitie vlastných génov a vyplnenie potreby vytvárať párové vzťahy.

2.2 Reprodukčné správanie

Forma výberu partnera u cicavcov, teda aj u ľudí, sa líši v súvislosti s pohlavím. Ak vezmeme do úvahy rozdielnu variabilitu musíme konštatovať vyššie požiadavky na náročnosť výberu u žien nakoľko sú pohlavím s nižšou variabilitou, naopak muži sú predstavitelia pohlavia s vyššou variabilitou. Ženy majú obmedzené množstvo produkcie potomkov a je teda prirodzené, že sa budú snažiť vyberať čo najlepšie, v rámci biológie sú k tomu prakticky donútené. Muži majú neobmedzené možnosti počatia a produkcie potomstva s veľkým množstvom partneriek. Sú biologicky neobmedzení.

U zvierat môžeme sledovať toto správanie ako boj samcov o samice. Záujem samcov sa sústreďuje na všetky samice bez ohľadu na ich fyzickú konštrukciu alebo kvalitu génov, naopak u samíc je záujem o najsilnejšie kusy, ktoré spolu musia súperiť o prvenstvo. Reprodukčný úspech dosahujú iba najsilnejší a najpribojnejší, ktorí prevyšujú svojich súperov vo fyzickej konštrukcii i v schopnosti čo najlepšie sa adaptovať na okolité prostredie, slabšie kusy tento úspech nedosahujú a ich gény zanikajú ako slabšie a neúspešné. Výber v rámci reprodukčného správania u zvierat teda prebieha iba medzi samcami. Samice riskujú výber čo najlepšieho genetického materiálu pre silné a životaschopné potomstvo, samci riskujú v prípade menšej pribojnosti, že práve u nich k rozmnožovaniu nedôjde vôbec a ich genetický materiál ostane nezachovaný.

Robertsová (2012) definuje reprodukčnú sústavu ako jedinú orgánovú sústavu, ktorá sa značne líši medzi mužmi a ženami. Jej zmyslom je priviesť na svet potomstvo, teda splniť najvyšší biologický cieľ človeka i všetkých ostatných organizmov.

V evolúcií človeka vidíme podobné reprodukčné správanie, ktoré sa síce neskôr vplyvom vzniku spoločnosti vyformovalo do dnešnej podoby, ale prešlo si svojim vývojom. V rámci schopnosti prežiť a prispôbovať sa okolitým podmienkam a tým dosahovať reprodukčný úspech, Hill (2004) rozlišuje medzi prirodzeným a pohlavným výberom. Pričom prirodzený výber sú selekčné tlaky na vlastnosti jedinca, ktorých zdrojom je fyzické prostredie, napr. klíma, predátori, nedostatok potravy. Ich pôsobením sa vyvinú vlastnosti zvyšujúce schopnosť prežiť a tak mať vôbec príležitosť k reprodukcii. Pohlavný výber sú selekčné tlaky, ktoré pochádzajú zo sociálneho prostredia, súťaž medzi pohlaviami, konkurencia a vývin vlastností zvyšujúcich prístup k reprodukcii.

Od prírody je teda dané, že vyberavejšie by mali byť ženy a to nie len z hľadiska genetickej predispozície muža, ale aj jeho socioekonomického statusu, ochoty spoločne vychovávať potomstvo a podieľať sa na jeho prosperite. Barret, Dunbar a Lycett , (2007) predpokladá , že ženy budú vyberavejšie než muži s kým sa budú rozmnožovať. Je dôležité nezamieňať si vyberavosť s ostychom. Ženy sa môžu správať pri výbere partnera promiskuitne a dobrodružne, ale stále budú vyberavejšie než ich partneri.

Na druhej strane však vznik partnerských vzťahov dáva túto istú úlohu aj mužom, ktorí hľadajú nie len vhodnú partnerku pre seba, ale aj matku pre svoje deti ktoré budú spoločne vychovávať. Tak ako sa ženy zameriavajú vo výbere dlhodobého partnera a budúceho otca svojich detí na konkrétne ukazovatele vo výzore a správaní mužov tak sa isto sa zameriavajú na toto aj muži.

Výsledkom reprodukčného správania je zo spoločenského hľadiska vzťah dvoch ľudí, z biologického je to potomstvo, ktoré privedie na svet žena a za pomoci muža sa oň stará. Oba tieto výsledky reprodukčného správania sú vysoko komplexné a nedá sa k nim pristupovať rovnako, pretože samotný vzťah dvoch ľudí a výchova detí sú samostatné oblasti v živote človeka, ktoré sa síce prelínajú a súvisia spolu, no nemožno ich považovať za totožné. Oba môžu prebiehať určitým vývinom, zmenami či krízou, no na rozdiel od partnera, ľudia deti vo väčšine prípadov neopúšťajú a snažia sa o čo najlepšiu starostlivosť a prípravu do budúceho života, dokonca sa toto snaženie nemení aj v prípade osamostatnenia potomstva. Snaha čo najviac pomáhať svojim deťom aj v prípade, že sú

dospelé je prirodzená. Tiež je bežná pomoc a angažovanie sa vo výchove vnúčat, ktoré sú tiež nositeľom genetickej predispozície.

2.2.1 Riziko v reprodukčnom správaní

V hľadaní kvalitného genetického materiálu existuje viacero rizík, ktoré ľudia podstupujú. Dôvodom, prečo sú ochotní podstúpiť toto riziko je určite zabezpečenie si zdravého a silného potomstva. Okrem toho samozrejme partnerské spolužitie prináša aj iné výhody, ako napríklad spoločné súžitie či vyhnutie sa samote. V tomto procese podstupujú riziko obe strany tak ženy ako aj muži. Matejů, Weiss, Urbánek (1995) in Mardešič, (1996), Novotný (1997), Řežábek (1999), Koryntová (1999) definujú neplodnosť ako neschopnosť páru počať počas jedného roka pravidelného nechráneného pohlavného styku. Príčiny neplodnosti sa dajú rozdeliť podľa viacerých odborníkov, podľa Matejů , Weiss (1995)

3. Dyková a Havránek (1964):

4. 1) z rôznych dôvodov (napr. poruchy erekcie)
5. 2) vajíčko sa nestretne so spermiou, a tak nemôže dôjsť k oplodneniu

6. Tošner a Kopecký (2000):

7. 1) ovulačná dysfunkcia
8. 2) anatomické poruchy ženského genitálu
9. 3) mužské príčiny
10. 4) neznáma príčina

11. Ulčová a Galová (1999):

12. 1) Príčiny na strane muža
13. - porucha pohlavnej aktivity
14. - porucha vytvárania spermií
15. - hormonálna príčina
16. - imunologická príčina
17. 2) Príčiny na strane ženy
18. - porucha vaječníkov
19. - porucha vajíčkovodov
20. - imunologické príčiny

- 21. - neznáme príčiny
- 22. - anatomické poruchy vagíny
- 23. - psychogénne príčiny
- 24. - ďalšie (nesprávna výživa, nedostatok vitamínov, nadmerná či príliš malá hmotnosť,)

Bez ochoty podstúpiť isté riziká či sa už jedná o fyziologickú neplodnosť či predpoklad kvality génov, by nedošlo z zabezpečeniu si potomstva a naplnenia tak očakávaní vo výchove a reprodukcii potomstva.

2.3 Obdobie vstupu na trh partnerov

Obdobie prvých platonických lások sa vyskytuje už v predškolskom veku, kedy sa deti zaľúbia do vrstovníka či nejakého staršieho človeka vo svojom okolí. S postupom veku sa záujem o opačné pohlavie (vo väčšine prípadov) zvyšuje. Detstvo sprevádza záujem o iné oblasti života takže párové vzťahy vystupujú na dôležitosti neskôr. Človek totiž musí dospieť do partnerského života a s tým spojeným rodičovstvom. V období dospievania sa objavujú prvé párové vzťahy sprevádzané intenzívnym pocitom zaľúbenosti a oddanosti. V tomto období sú partnerské vzťahy vo väčšine prípadov krátkodobejšieho charakteru, rovnako ako dozrievanie do vzťahu sa tu jedná aj o schopnosť naučiť sa byť a fungovať vo vzťahu, robiť kompromisy, byť monogamným, schopnosť prispôbiť sa. Aktívny vstup na trh partnerov a vytváranie dlhodobých partnerských vzťahov sa vo väčšine prípadov datuje do obdobia včasnej dospelosti.

Langmeier a Krejčířová (2006) rozlišujú obdobie dospelosti do štyroch etáp:

- 1) Včasná dospelosť (od 20. do 25-30 roku života) je prechodným obdobím medzi adolescenciou a plnou dospelosťou.
- 2) Stredná dospelosť (asi do 45 rokov) je obdobím plnej výkonnosti a relatívnej stability.
- 3) Neskoršia dospelosť je obdobie do začiatku staroby (t.j. asi do 60 – 65 rokov).
- 4) Staroba (dá sa ďalej deliť na včasnú a vysokú).

V porovnaní s minulosťou hovoríme o dlhodobých partnerských vzťahoch nakoľko od deväťdesiatych rokov sa znížilo množstvo manželských zväzkov na začiatku mladšieho

dospelého veku. Macek (2003) konštatuje, že s nástupom deväťdesiatych rokov sa partnerské správanie mladých ľudí dramaticky zmenilo. Ešte v priebehu osemdesiatych rokov bola hlavným ukazovateľom partnerského a rodinného života jednoznačne sobášnosť, pričom priemerný vek uzatvárania prvého manželstva bolo v európskom merítku relatívne nízke (21,8 rokov pre ženy a 24,4 rokov pre mužov).

V súčasnosti sa predlžuje doba párových vzťahov s ohľadom na vyšší vek počatia potomstva. Rovnako sa zvyšuje vek dokončenia vzdelania a záujem mladých ľudí o kariérny rast. Sobotková I. poukazuje na skutočnosť, že ženy, ktoré odkladajú materstvo, majú väčšinou vyššie vzdelanie, žijú a pracujú v meste, bojujú najprv o svoju profesijnú pozíciu, kariéru. Z tohto vyplýva, že zmena podmienok a možností priniesla pozmenenie rebríčka hodnôt a záujmov od ktorých sa výrazne odráža rozhodovanie o dôležitých životných oblastiach. Tiež príležitosti, ktoré sa v súčasnosti ponúkajú ženám sú odlišné od minulosti a ženy preto majú možnosť rozhodovať o sebe, rovnako ako o dobe počatia svojich detí.

Trh partnerov by sme mohli definovať ako ponuku a dopyt kde účastníci niečo ponúkajú a zároveň niečo očakávajú. Na tomto trhu sa však nenachádzajú iba ľudia vo veku do 30. roku života. Ocitnúť na ňom sa môžu aj jedinci vo vyššom veku, čo závisí od okolností (rozvod, rozchod, ovdovenie, atď). Je logické, že jednotlivé preferencie a požiadavky sa budú vekom meniť i keď základné požiadavky ostávajú. Rovnako aj to čo môže jedinec ponúknuť bude odlišné v jednotlivých životných obdobiach či už v pozitívnom, alebo negatívnom zmysle. Predstavy ideálu mladosti a krásy sa v tomto prípade nahrádza zrelosť, úroveň a vzdelanie. Ľudia vo vyššom veku naopak ponúkajú určitú životnú úroveň, zrelosť a skúsenosti rovnako vyšší socio ekonomický status či vzdelanie. Mýtus vyššej ponuky mladosti v súčasnosti zmazáva životný štýl a mentalita tejto doby, kedy sú oproti minulosti namiesto ,napríklad u žien mladosti a panenstva, uprednostňované iné znaky príťažlivosti a atraktivity. Zásadný rozdiel spočíva v možnostiach, ktoré ponúka súčasná doba nielen ženám, ale i mužom, ľudia už nie sú spoločnosťou tlačení do sobáša v mladom veku, majú možnosť si vybrať, kedy sa rozhodnú založiť si rodinu.

2.4 Sexualita v partnerstve

Sexualita je neoddeliteľnou súčasťou partnerského života a hrá dôležitú rolu v súžití dvoch ľudí. Kvalitný sexuálny život partnerov dokáže udržať aj problémové vzťahy a manželstvá na určitú dobu. Je bežné, že pred uzavretím manželstva spolu partneri sexuálne žijú a oboznamujú sa s tým či si po tejto stránke vyhovujú. Do tejto oblasti však môže zasiahnuť konflikt, prepracovanosť či choroba. V takomto prípade je potrebné vyhľadať odbornú pomoc na vyriešenie tohto problému.

Ľudskú sexualitu kládla na najvyššie miesto psychoanalýza, ktorej predstaviteľom bol Freud (2005), ktorý sa k nej vyjadruje nasledovne. Biológia učí, že sexualitu nemožno klásť na rovnakú úroveň s ostatnými funkciami individua, lebo jej tendencie presahujú individuum a ich obsahom je produkovanie nových individuí teda zachovanie druhu. Ďalej nám ukazuje, že sa vedľa seba nachádzajú dve akoby rovnoprávne koncepcie vzťahu medzi Ja a sexualitou, v tej prvej hrá hlavnú úlohu individuum a sexualita sa tu hodnotí ako jedna z jeho činností, resp. sexuálne uspokojenie ako jedna z jeho potrieb, zatiaľ čo podľa druhej koncepcie je individuum dočasný a pominuteľný prívěsok kvázi nesmrteľnej plazmy, ktorá mu bola zverená generáciou.

Tak ako dokáže sexualita partnerský vzťah posilniť, nesúlad v tejto oblasti prináša vážne problémy, dokonca môže byť dôvodom na rozpad vzťahu. Problémy v tejto oblasti môžu byť rôzne sexuálne disfunkcie, nevera z akéhokoľvek dôvodu, ale i iné dôvody. „Pomerne často, nezriedka v karikovanej podobe, sa objavujú problémy rozličnej apetencie medzi partnermi. Náhle zníženie záujmu o sex s legálnym partnerom patrí k obvyklým indikátorom citovej väzby mimo manželstva, ale i depresie. Typická je i sublimácia sexuálnych impulzov smerom k podnikaniu, ktoré je viac vzrušujúce než sex doma. Bohužiaľ veľaokrát i preto, že niekedy býva okorenený i mimomanželským vzťahom. Až prekvapivo často sa stretávame s problémami prekvapivo banálnymi – kto a ako má dať najavo záujem o intímny styk, ako udržať sexuálnu komunikáciu pri živote. Plzák navrhuje u stabilného manželského páru „žúrfix“, teda deň, kedy je obom jasné, že k sexu dôjde.“ (Novák , 2006, 55)

Sexualita podporuje partnerský vzťah dvoch ľudí. Spoločné riešenie prípadných problémov v tejto oblasti tiež podporuje spolupatričnosť medzi partnermi. „Za optimálnych

podmienok intenzívny sexuálny prežitok neustále obnovuje milostný vzťah.“ (Jurg , 2006, 72)

V minulosti bol preferovaný názor na sexualitu ako niečo čo patrí výlučne do manželského stavu za účelom splodenia detí, verejná diskusia o nej bola považovaná za niečo nespoločenské a neslušné. O sexualite sa v spoločnosti nediskutovalo a tým pádom sa o nej vedelo minimum. V súčasnosti je konverzácia oveľa otvorenejšia a trend je opačný, ľudia sú s ňou konfrontovaní v médiách, na internete či priamo v rozhovore s inými ľuďmi.

2.4.1 Nevera

Laický názor na neveru spočíva v predpoklade, že väčšinou sa v partnerskom vzťahu dopúšťajú nevery viac muži než ženy. Muži tiež podstupujú riziko nevery. Buss a kol. (1992) in Barrett , Frederick, Haselton (2006) predpokladá pohlavné rozdiely v stupňoch úzkosti spôsobených predstavovanými pohlavnými a citovými neverami. „Nie len vznik vzťahu (dvorenie), ale i koniec vzťahu sprevádzajú zosilnené sklony k manipuláciám, ktoré sú behom vzťahu slabšie, akoby spiac. Partnerská kríza navodí vojnovú situáciu.“ (Klimeš, 2005, 11). V súhrne týchto odôvodnení bola neadekvátnosť vhodnosti nákladov týchto druhov nevery pre mužov a ženy. Pretože v súvislosti s oplodnením sa ženy môžu spoliehať, že ich deti sú ich vlastné, zatiaľ čo muži si nemôžu byť otcovstvom istí. Tu sa dostávame k podstate problému investície do potomkov, ktoré by v prípade takéhoto rizika boli nerentabilné. Čas a úsilie totiž väčšina mužov túži investovať iba do vlastných génov a tým si zabezpečiť ich prežitie.

Neveru treba chápať ako širší pojem, pretože môže označovať jedno rázovú záležitosť, no i dlhodobý mimo partnerský vzťah. Existuje niekoľko druhov delení z rôznych hľadísk. Z hľadiska dôvodu vzniku je to osobnostné a situacionistické hľadisko. Z hľadiska časovej formy je na manželstvo.sk rozdelená nevera na niekoľko typov:

1.Odskok – jednorázová, často náhodná záležitosť bez citového vzťahu bez prítomnosti citov. Nie je tu viazanie sa na konkrétnu osobu. Môže byť dôsledkom potreby dokázať si vlastnú sexuálnu schopnosť alebo dôsledkom sexuálnej núdze.

2.Dobrodružstvo – tu hrá dôležitú rolu sexuálna zvedavosť, snaha o spustenie života, po poznaní nového. Jej cieľom nie je otriast' manželstvom žiadneho z partnerov. Je krátke, nezáväzná a je vnímaná ako prechodný doplnok k manželskému vzťahu.

3.Vzťah – dlhodobý pomer, pri ktorom vzniká citová väzba. Má svoje vývojové štádiá podobajúce sa štádiám manželského vzťahu. Tým, že pri tomto type nevery sú v danom vzťahu obaja jej aktéri citovo zaangažovaní, vzniká problém dvojitého života a vzniku akéhosi alternatívneho manželstva.

V rámci nevery sa objavuje sociálna emócia žiarlivosti. „Žiarlivosť je pocit, ktorý zakúsime, keď vidíme nejakého človeka, ktorý sa raduje z niečoho, čo by sme mali radi výlučne sami pre seba.“ (Lusso, 2011, 75)

V súvislosti s partnerským vzťahom anticipácia nevery zo strany partnera prirodzene vyvoláva žiarlivosť. „Žiarlivosť je druh strachu a vyvoláva ju desivá predstava, že sa milovaná osoba zamiluje do inej osoby.“ (Cakirpaloglu, 2012, 215)

2.4.2 Sexuálne dysfunkcie

Problémy v oblasti sexuality môžu byť zdrojom vážnych partnerských kríz. Či už sú sexuálne dysfunkcie zdrojom partnerskej krízy alebo jej príčinou je potrebné ich riešiť.

Jednou z príčin môže byť depresia. „U depresie si na sexuálnu dysfunkciu sťažuje až 70% postihnutých, zvlášť na zníženie libida. Muži trpia sexuálnou dysfunkciou v súvislosti s depresiou a antidepresívami častejšie ako ženy, za to u žien býva závažnejšia. U depresívnych, kde sexuálna dysfunkcia pred nasadením antidepresív nebola prítomná, sa rozvíja po nasadení serotonergných preparátov (SSRI, venlafaxin, clomipramin) u 58-73%.“ (pscentrum.sk, 2010)

Príčiny však nemusia byť iba fyziologického pôvodu. „Ženská sexuálna dysfunkcia sa nepokladá za chorobu, je to skôr pomenovanie syndrómu, do ktorého možno zaradiť štyri kategórie porúch:

1. poruchy túžby a žiadostivosti po pohlavnom živote (poruchy libida)
2. poruchy sexuálnej dráždivosti

3. poruchy orgazmu
4. bolesť počas pohlavného styku“ (Breza, 2012)

U mužov sa jedná o poruchy akými sú hydrokéla, cysty semenníka, rakovina semenníka, poruchy erekcie, prostatída, rakovina prostaty či zväčšenie prostaty. Robertsová (2012) poukazuje na správne fungovanie mužskej reprodukčnej sústavy, ktoré si vyžaduje zložitú fyzickú a hormonálnu interakciu medzi semenníkmi, penisom, prostatou a semennými mechúrikmi, hypofýzou a hypotalamom v mozgu, nadobličkami, pečeňou a ďalšími tkanivami. Porucha ktoréhokoľvek z týchto tkanív môže mať za následok poruchy.

3. Rodičovstvo a výchova

Dôležitou úlohou partnerského vzťahu je stať sa rodičom, získanie tohto sociálneho statusu so sebou prináša mnohé povinnosti, ale i radosti. So sociálnym statusom rodiča je spojená aj rodičovská rola, t.j. očakávané správanie plnenia povinností a úloh, ktoré sa od rodiča vyžadujú. Správanie sa v role rodiča výrazne ovplyvňuje rodičovský vzor, ktorý si človek zažil ako dieťa. Je vysoko pravdepodobné, že bude tieto vzorce správania preberať a podvedome ich praktizovať vo vlastnej role rodiča. Šulová in Výrost , Slaměník (2008) vidí rodinu ako akúsi univerzálnu sociálnu skupinu, v ktorej prebiehajú významné sociálno psychologické javy v životnom kontinuu jedinca. V rodine sa prejavuje tzv. prosociálne správanie človeka, ktoré ak je v personálnom okolí i podnetne predmetným prostredím rozvíjané, sa mení vo vyspelejšej forme sociálneho styku. Možný (2002) definuje rodinu ako inštitucionálne zaistenie ľudskej reprodukcie, legitímne v danej spoločnosti. Človek vyzrieva dlho psychicky i fyzicky a k úspešnému prežitiu sa musí zaradiť do hierarchizovaného a pomerne komplikovaného prostredia väzieb veľkej society, potrebuje teda inštitucionálne pokryť nie len reprodukciu fyzickú, ale aj reprodukciu sociálnej spôsobilosti. Ľudská rodina ako sociálna inštitúcia musí preto obsahovať i určitý prvok trvalosti. Platí to i v situáciách relatívneho blahobytu a záchytných sietí sociálneho štátu, pretože tieto zdroje zle pokrývajú práve tvorbu sociálnych spôsobilostí.

Čáp (1993) vymedzuje základné funkcie rodiny:

- Zaistenie reprodukcie, narodenie dieťaťa a starostlivosť oň, výchova.
- Ekonomická funkcia, často priamo výrobná jednotka.
- Zaistenie členov rodiny, detí i dospelých, ochrana a pomoc v každodennom živote (v rátane spoločnej domácnosti, odpočinku) i v situáciách ohrozenia (v chorobe, ekonomickej tiesni, ohrozením od určitých sociálnych skupín).
- Kontroluje správanie a jednanie členov skupiny, zaisťuje dodržiavanie spoločenských noriem (morálnych, právnych, spoločenských atď), prispôsobenie členov rodiny k mikroprostrediu i makroprostrediu.
- Zaisťuje členom rodiny osobné, emočné vzťahy, v priaznivom prípade vzťahy vzájomného porozumenia, pomoci, lásky.

Bratská, Stanková (2007) poukazujú na to, že z hľadiska pohlavia sa pohľad na rolu matky a rolu otca líšia. Ženy ostávajú vo svojich predstavách o otcovstve a materstve tradične orientované. Oveľa výraznejšími zmenami prešla rola otca k čomu smeruje aj výchova, otec už nie je len živiteľom, ale priamo sa podieľa na výchove a starostlivosti k čomu sú vedení muži od malička.

Magdaléna Frouzová (2009) rozlišuje v partnerskom vzťahu medzi rolou živiteľa – nenahraditeľného a starostlivého a rolou celebrity – ťahúňa a sociálnej hviezdy. Rola živiteľa je charakteristická starostlivosťou o domácnosť, poriadok a deti, zatiaľ čo rola celebrity je starostlivosť o sociálne kontakty a spoločenský život. Frouzová vychádza z myšlienky, že dôležitou vo vzťahu je udržiavanie rovnováhy a vyváženosti, tiež nezaujatie naplno len jednej roly či oboch jedným z partnerov. Je dôležité podotknúť, že každý partnerský vzťah je jedinečný a každému partnerovi môže vyhovovať iná rola a povinnosti v ňom.

Kritériá pre posúdenie kvality výchovných schopností rodičov spracoval Bakalár (1993) in Novák (2005) :

- 1) Osobnosť rodiča – najdôležitejšie kritérium zahrňujúce pojmy typu: citová zrelosť, psychosociálna zrelosť, produktívna orientácia. Záporne možno hodnotiť emočnú labilitu, nízku odolnosť proti stresu a narušenú osobnosť.
- 2) Vzťah rodiča k dieťaťu – jedná sa o posúdenie rôznych typov lásky k dieťaťu. T.j. lásku zdravú, zameranú na rozvoj a šťastie dieťaťa a lásku sebeckú, zameranú na uspokojovanie vlastných potrieb.

- 3) Charakter, morálka, štruktúra mravných noriem rodičov – hodnotia sa prípadné trestné činy rodičov, priestupky, disciplinárne riadenia. Hodnotí sa tiež štýl rozvodového správania, spôsob, akým riešia konflikty, akým bojujú. Hodnotí sa, ako rodič dodržiava práva ďalších osôb.
- 4) Rešpekt k právam dieťaťa stýkať sa s druhým rodičom – ide o rozvinutie predošlého kritéria. Jedná sa o to, aby rodič umožnil styk dieťaťa s druhým rodičom, aj keď voči nemu má sám nejaké výhrady.
- 5) Vzťah dieťaťa k rodičovi – ide o kvalitu a intenzitu tohto vzťahu i skutočnosť, ako rodič vie uspokojovať detské potreby.
- 6) Vzor pre vytvorenie sociálnej, najmä sexuálnej role, identity – výskumy ukázali, že deti žijúce s jedným rodičom sa prispôbujú situácií lepšie, pokiaľ ide o rodiča rovnakého pohlavia.
- 7) Úroveň vzdelávania a inteligencie rodiča – rodič, ktorý má vyššie vzdelanie a inteligenciu, bude dieťa viac stimulovať a predá mu viac skúseností a poznatkov.
- 8) Šírka rodinného zázemia – širšie zázemie je pre všestranný rozvoj dieťaťa priaznivejšie.
- 9) Kontinuita prostredia pre dieťa – nepretrhávať vzťahy s dôležitými osobami a prostredím, na ktoré si dieťa zvyklo. Okrem príbuzných sem patria kamaráti, učitelia a susedia.
- 10) Socioekonomický status – ak má rodič viac finančných prostriedkov, môže dieťaťu zaistiť lepšie životné podmienky. Je preňho jednoduchšie udržať určitú životnú úroveň dieťaťa.

3.1 Fázy rodinného života

Každá rodina si prechádza určitými fázami, Výrost, Slaměník (2008) delia tieto fázy nasledovne.

- Prvá adaptačná fáza, ktorá je súžitím dvoch partnerov. V tomto období sa dvojica viac spoznáva. Postupne dochádza k rozdeľovaniu rolí, negatívnym faktorom môže byť preskočenie tejto fázy z dôvodu tehotenstva partnerky, čo môže mať neskôr dôsledky.

- Druhá fáza sa začína narodením dieťaťa. V tomto období sa všetka pozornosť partnerov sústreďuje na dieťa. Obaja partneri nadobúdajú nové sociálne role – matka a otec. Individuálne i partnerské záujmy sú odsunuté bokom.
- Tretia fáza v ktorej sa rodina už nerozrastá a všetky deti sú trvalo doma. Obaja rodičia sa rovnako podieľajú na výchove. V tomto období dochádza k budovaniu rodinných koalícií. S vekom detí rastie časový priestor pre rodičov. Partneri sa vracajú k pôvodným záľubám, teraz už však s deťmi.
- Štvrtá fáza je fázou odchodu detí z domu. Dochádza k syndrómu „prázdného hniezda“. V tomto období sa musia partneri vyrovnáť s novým životným štýlom. Partneri majú na seba navzájom oveľa viac času.
- Piata fáza je obdobím v ktorom zostáva dvojica skutočne sama. Partneri si sami plánujú aktivity, získavajú novú sociálnu rolu prarodičov. V tejto fáze sa zmierujú so starobou, odchodom do dôchodku. Táto fáza končí smrťou jedného z partnerov.

Samozrejme, je potrebné podotknúť, že toto členenie je veľmi všeobecné a nezahŕňa v sebe osobitosti každej rodiny, pretože každá sa vyznačuje vlastnou jedinečnosťou. Okrem smrti jedného z partnerov môže uzavrieť určité fázy predčasná smrť či rozvod. Tiež nejaká vážna partnerská kríza, ktorá so sebou prináša výrazné zmeny v rodinnom usporiadaní.

Podľa WHO (1976) in Výrost , Slaměník (2008) sa členia tieto fázy:

Tab. 1 WHO (Statistical Indices of Family Health)

Fáza rodinného životného cyklu	Počiatok fázy	Koniec fázy
I.Tvorenie	Zosobášenie	Narodenie 1. dieťaťa,
II.Extenzia	Narodenie 1. dieťaťa,	narodenie posledného
III.Ukončenie extenzie	narodenie posledného	dieťaťa
IV.Kontrakcia	dieťaťa	1.Dieťa opúšťa domov,
V.Ukončenie kontrakcie	1.Dieťa opúšťa domov,	posledné dieťa opúšťa
VI.Uzavretie	posledné dieťa opúšťa	domov
	domov	Prvý manžel umiera, smrť
	Prvý manžel umiera	pozostalého manžela

3.2 Dieťa a výchova

Dieťa je teda výrazne ovplyvňované rodinnou výchovou a prostredím, v ktorom vyrastá a žije. Samo totiž preberá konkrétne vzorce správania sa a riešenia životných situácií. Deti svojich rodičov podvedome napodobňujú. V primárnej rodine totiž prebieha primárna socializácia, ktorá ovplyvňuje ľudskú bytosť po zvyšok jej života v mnohých oblastiach. Piaget a Inhelder (1997) poukazujú na štyri hlavné faktory duševného vývinu, ktoré sú mimoriadne ovplyvňujúce.

1. Organický rast a osobitné dospievanie komplexu nervovej sústavy a endokrinných sústav. V tomto prípade môžeme hovoriť o vplyve dedičnosti, dieťa je prirodzene naprogramované vyvíjať sa tak po duševnej ako aj po fyziologickej stránke. Organický rast je teda normálnou súčasťou vývinu, ale je tiež výrazne ovplyvňovaný dedičnosťou a genetickou predispozíciou po rodičoch.
2. Učenie a skúsenosti v činnosti s predmetmi. Dieťa nadobúda vlastné skúsenosti a poznatky bez ohľadu na výchovu či učenie zo strany iných osôb.
3. Sociálna interakcia a prenos. V tomto faktore je dôležité spomenúť socializáciu, ktorá je dôležitou súčasťou zaradenia jedinca do spoločnosti a vytvorenia spoločenskej bytosti. Sociálna interakcia je obojstranným procesom, nejde teda len

o ovplyvňovanie či výchovu dieťaťa, ale priamo o spätnú väzbu, ktorú poskytuje dieťa priamo na podnety s ktorými prichádza do kontaktu.

4. Tri už spomenuté faktory nespôsobujú vývin v jednoduchom a pravidelnom smere. Ak by sme chceli vysvetliť vývin musíme vziať do úvahy dve dimenzie a to sociálnu a biologickú. Ústrednou otázkou je vnútorný mechanizmus celého konštruovania.

Dieťa však nie je ovplyvňované iba faktormi genetiky, biológie či výchovy, rovnako determinujúci je i vzťah rodičov navzájom a vzťahy dieťaťa s jedným i druhým rodičom. Tento vzťah môže poslúžiť ako vzor budúcej preferencie vo výbere partnerky či priamo správania dieťaťa v role dospelého, ale i iné dôležité oblasti života. Criss (2003) vo svojej štúdií poukazuje na skutočnosť, že harmónia medzi rodičmi a deťmi má vplyv na menšiu mieru agresivity a vyššiu mieru sociálnych zručností a akceptáciu rovesníkov.

Dôležitým faktorom je i štýl výchovy a spôsob prístupu rodičov k deťom. Baumrind (1982) rozlišuje tri typy:

1. Autokratický – vzájomný výchovný štýl, ktorý je považovaný za najideálnejší výchovný štýl. Zahŕňa v sebe prijatie, ale tiež kontrolu. Rodičia sú prísni, ale tiež liberálni a láskaví.
2. Autoritársky výchovný štýl – je charakterizovaný kontrolujúcim, náročným a odmietavým prístupom zo strany rodičov. Na prvom mieste v takejto rodine sú povinnosti a štandardy, ktoré musia deti dodržiavať a splňovať bez ohľadu na ich záujmy či názory.
3. Zhovievavý štýl – výchova v takejto rodine je zhovievavá a výlučne zameraná na dieťa. Na deti sú kladené minimálne, takmer žiadne, nároky. V tejto výchove chýba dôslednosť v dodržiavaní povinností a pravidiel.

3.3 Rola matky a otca vo výchove

Matka bola chápaná ako nositeľka starostlivosti a výchovy, naopak rola otca ako autority a živiteľa rodiny. Postupom času a zmenou spoločnosti prišlo k výrazným zmenám, ktoré výrazne ovplyvňujú nie len výchovu, ale aj chápanie role matky a otca vo všeobecnosti „Tieto zmeny sa následne prejavili vo väčšej expanzii muža v citovej a rodinnej sfére, čo prispelo k redefinovaniu roly otca ako milujúceho a starostlivého

opatrovateľa i morálneho a praktického vodcu dieťaťa.“ (Barret, Dunbar, Lycett, 2007, 177)

V rámci tohto sa môžeme predpokladať zmeny nie len v prístupe a chápaní rodičovstva, zmeny vo výchove a orientácii rodiny, ale aj výrazné zmeny v preferencii konkrétnych znakov, ktoré neskôr budú ľudia na svojich partneroch vyhľadávať. Zmeny v preferencii vlastností sú teda mimoriadne ovplyvňujúce, dokonca môžu udať iný smer životného štýlu. Dôraz na vzťah rodiča s dieťaťom sa kladie stále rovnako vysoký už počas obdobia novorodenca. Langmeier, Krejčířová (2006) hovoria o existencii určitej dispozície, ktoré sú prítomné už pri narodení, vytvárajú sa v nasledujúcich týždňoch a mesiacoch trvalé sociálne vzťahy – inak povedané, tu sa premenlivý tok vzájomných zmien aktivít (vzájomné interakcie či neverbálna komunikácia) ustália do trvalejších vzorcov. Pod pojmami vzťah, alebo sociálne puto, citová väzba a podobne rozumieme spravidla relatívne stabilné aspekty interakčného procesu, poprípade jeho konečné produkty.

V rámci roly otca vo výchove došlo k určitým zmenám, ktoré si vyžiadalo iné spoločensko – ekonomické usporiadanie.

„Rola otca počas dejín prechádzala a stále prechádza vývinom. K jej premenám dochádza pod vplyvom kultúrno – historických udalostí i politicko – ekonomických zmien v jednotlivých krajinách. Napriek rozdielnemu kultúrnemu zázemiu i politickému vývinu európskych krajín možno povedať, že tradičný model otca ako citovo vzdialeného živila rodiny, ktorého úlohou je najmä určovať pravidlá správania sa v rodine i mimo nej, sa v Európe vyvíjal rovnakým smerom k novému otcovstvu. Nové chápanie otcovskej roly je menej jasne definované, predsa však možno povedať, že je bližšie k role matky v rodine.“ (Bratská, Stanková, 2007, 56)

Prispôsobovanie sa zo strany žien mohol spôsobiť fenotypový gambit, ktorý je vrodenu flexibilitou. Môžeme predpokladať, že ženy ale i muži sa týmto zmenám prispôbobi a dávajú prednosť iným charakteristikám, na aké bol kladený dôraz v minulosti. Bratská a Stanková (2007) rozlišujú tradičný a nový model otca.

Tab. 2 Tradičný a nový model otca

Tradičný model otca	Nový model otca
Javí sa emocionálne vzdialený manželke aj deťom	Prejavuje svoje silné citové väzby k manželke aj deťom
Považuje sa za najvýznamnejšieho člena rodiny	Považuje sa za rovnocenného člena rodiny
Sám rozhoduje o veciach dôležitých pre rodinu	Zúčastňuje sa na rodinnom rozhodovaní
K deťom je prísny a autoritatívny	K deťom je tolerantný a prístupný
Osobné problémy a pochybnosti detí sú mu vzdialené	Snaží sa poznať vnútorný svet svojich detí a byť im oporou
Orientuje sa na vonkajší svet	Rodina a domov sú preňho rovnako dôležité ako vonkajší svet
Prácu považuje za jediný symbol sociálneho statusu muža a nie je ochotný sa jej vzdať	Je prístupný myšlienke vzdať sa na čas svojej práce a venovať sa výlučne deťom

3.4 Výchova a jej vplyv na výber partnera

Rodinná výchova výrazne ovplyvňuje viacero stránok v živote človeka, či už sa jedná o formy správania, postoje, alebo určité návyky. Výchovou sa formuje osobnosť človeka takmer vo všetkých oblastiach. Na túto skutočnosť poukazuje aj Medina (2011) názorom, že deti sú predurčené k učeniu, čo znamená, že si musíme strážiť všetko svoje správanie. Týmto poukazuje hlavne na potrebu a dôležitosť vzoru rodiča vo výchove a tým udávania ďalšieho smerovania a svetonázoru v mnohých oblastiach života človeka.

Jednou z týchto stránok je aj výber dlhodobej partnerky u mužov. Môžeme poukázať na rodičovský vzor, na jednej strane vzor matky, na druhej strane vzor otca a z toho sa odvíjajúce preferencie a správanie sa v procese výberu. Samozrejme, nie všetky deti vyrastajú v úplnej rodine, napriek tomu vždy je dieťaťu k dispozícii či už vzor jedného rodiča, alebo iného vychovávateľa, ktorý sa o dieťa stará a je súčasťou jeho života. Stáli vychovávatelia, aj keď nie sú biologickými rodičmi, sú základným predpokladom pre zdravý vývin detí v rannom veku. Vďaka nim si dieťa vytvára pocit dôvery. Anglický psychiater John Bowlby in Kern a kol. (1999) formuloval tri tézy:

- 1) Ak sa dieťa môže spoľahnúť, že určitý človek, stála blízka osoba, sa oň vždy postará a zaoberá sa ním tak prežíva silný alebo chronický strach menej často než dieťa, ktorému toto všetko chýba.
- 2) Dieťa si vytvára behom prvých rokov života postoj dôvery v život na základe prežitkov prijatia, ktoré získalo od rodičov alebo od iných stálych blízkych osôb. Tento základný postoj zostáva zachovaný relatívne nezmenený v ďalšom priebehu života a výrazne sa v ňom prejavuje. Taktiež samozrejme platí pre postoj nedôvery, teda prežitok neprijatia.
- 3) Postoje človeka k ľuďom zodpovedajú jeho ranným detským skúsenostiam získaným v kontakte so stálymi blízkymi osobami. Tie sprostredkujú deťom primárnu skúsenosť pre spoločenský styk s ostatnými, napr. dôveru či nedôveru voči druhým. Tiež táto primárna sociálna skúsenosť je v neskoršom živote dôležitá, predovšetkým sa prejavuje v oblasti sociálnych vzťahov, napríklad v partnerstve.

V súčasnosti sa preferuje v rámci náhradnej rodinnej starostlivosti vyrastanie týchto detí v profesionálnej rodine, aj detské domovy internátneho typu sa zmenili na detské domovy rodinného typu. Zásadný rozdiel je učiť deti k fungovaniu v rodine, nie formou ústavnej starostlivosti, kedy všetko zabezpečujú vychovávatelia, ale naopak spolu podieľať sa na fungovaní domácnosti.

Vo výbere partnerky ide o určitú preferenciu konkrétnych vlastností, fyzických alebo psychických, ktoré muži podvedome vyhľadávajú. Dôležitým ukazovateľom tejto preferencie je aj vek, ekonomický status a osobnostná zrelosť v ktorej sa konkrétny muž nachádza na trhu partnerov. Tento trh funguje formou „ponuky a dopytu“, čiže niečo je ponúknuté a niečo je očakávané. Výber partnera u žien z evolučného hľadiska fungoval na princípe výberu najživotaschopnejšieho a najzdravšieho jedinca čo zabezpečovalo zdravé a

kvalitné potomstvo. Ženy boli teda nútené starostlivo zvážiť a vybrať čo najlepší genetický materiál, pretože ich reprodukcia je obmedzená. Na strane mužov šlo o oplodnenie čo najväčšieho počtu partneriek a tým zabezpečenie prežitia génov. Muži nie sú reprodukčne obmedzení, takže čím väčší počet potomstva mali, tým viac si mohli byť istí, že ich gény prežijú a budú reprodukčne úspešní.

Meniace sa spoločenské podmienky a potreba dlhodobej starostlivosti o potomstvo však priniesli zmeny. Náročnosť na výchovu primäla obe pohlavia vytvárať párové vzťahy. Podľa Rosypala a kol. (1994) ľudská spoločnosť priniesla prudký rozvoj psychiky kvalitatívnym skokom, pretože okrem genetických informácií prenáša z pokolenia na pokolenie najrôznejšie informácie sprostredkované výchovou tak ústnym ako neskôr aj písomným spôsobom.

Výchova potomka u ľudí trvá dlhú dobu a s touto výchovou muži ženám výrazne pomáhajú, na druhej strane si môžu byť muži istí, že energia, ktorú investujú do potomkov, v párovom vzťahu, je energia investovaná priamo do ich génov. Vytváranie vzťahov, spoločná výchova a starostlivosť o deti je teda výhodná pre obe strany, ktoré z toho profitujú. Dlhodobosť tohto procesu je spôsobená nielen spoločenskými podmienkami, ale aj potrebou starostlivosti o potomstvo z hľadiska ontogenézy. Ľudské potomstvo je samostatné podstatne neskôr, ako je tomu v živočíšnej ríši a to najmä s ohľadom na dlhodobosť vývinu mozgu. „Mozog je najvyšší orgán centrálného nervového systému a riadiace centrum pre všetky vôľou riadené i vôľou neovplyvniteľné procesy v ľudskom tele. Zodpovedá aj za všetky zložité pochody myslenia, pamäti, citov a reči.“ (Strakele, 1995, 32)

Výber partnerky u mužov ovplyvňujú aj iné faktory ako výchova a to vzdelanie, socioekonomický status a osobnostné premenné. V rámci výberu životného partnera si ľudia v drvivej väčšine prípadov vyberajú partnerov, ktorí sú im podobní v zásadných vlastnostiach. Aj v tejto oblasti teda došlo k zmenám a životaschopnosť odráža v sebe dosiahnuté vzdelanie, ekonomické zázemie a sociálny status na strane mužov i žien, ktorí sú si v súčasnosti v tejto oblasti rovní. Názory o výlučnom úspechu mužov v pracovnej oblasti a úspechoch žien v oblasti riadenia a vedenia domácnosti sú dávno prekonané. Samozrejme, vlastnosti akými sú starostlivosť či zodpovednosť a schopnosť postarať sa aj o záležitosti týkajúce sa domova sú dôležité, no už nestoja na prvom mieste.

3.5 Rodina a jej základné znaky

Znaky rodiny a rodinnej výchovy v minulosti a súčasnosti sa výrazne líšia, oproti minulosti došlo k výrazným zmenám, dokonca v istých oblastiach môžeme hovoriť doslova o opačnom trende. Napríklad v oblasti sexuality, ktorá bola braná ako výlučne manželská záležitosť za účelom splodenia detí, dnes vidíme rozdiely v tolerancii a pohľade na predmanželské intímne spolužitie dvoch ľudí. Je to prirodzené, akceptované a obraňované úvahami, že by si v takto dôležitej oblasti mali ľudia vyhovovať. Tiež v porovnaní s minulosťou je rodičovstvo odsúvané na neskôr za účelom vybudovania si kariéry, živiteľom rodiny už nie je výlučne muž a tento trend neustále stúpa, ženy sú v súčasnosti vo vzdelaní a túžbe vybudovať si kariéru rovnoprávne mužom. Oblasť rozvodovosti, ktorá sa v minulosti vnímala ako niečo absolútne nežiaduce, hodné opovrhnutia, dnes vidí spoločnosť ako niečo normálne, dokonca pozitívne, čo umožňuje dvom ľuďom žiť svoj život mimo partnerskej krízy, ktorú nevedia prekonať. Tradičné hodnoty múdrosti starších ľudí sa tiež postupne vytrácajú, kontakty s prarodičmi sa obmedzujú na stretnutia počas sviatkov a rodinných osláv. Mladí ľudia túžia žiť samostatne a riadiť si svoj život sami. Rozdiely v tejto oblasti môžeme vidieť aj vo vnímaní náboženstva, ktoré bolo pred tým nevyhnutnou súčasťou života ľudí a rodiny, dnes je doplnkom života.

Rozdiely samozrejme prebehli aj v samotnej výchove, v minulosti bola požadovaná úplná poslušnosť a prijímanie názorov rodičov zo strany detí, v súčasnosti tomu tak nie je úplne. Langmeier, Krejčířová (2006) poukazujú na odovzdávanie hotových poznatkov v minulosti. Pričom výchova bola prípravou pre v podstate rovnaký svet, ako bol svet otcov a praotcov. Až koncom 19. storočia došlo k zmenám situácie a tieto zmeny sa čím ďalej viac prehľbujú. Slepá a úplná poslušnosť detí sa zmyla, naopak zdôrazňuje sa dôvera a iniciatíva vo vlastnom vývine dieťaťa. Upustilo sa aj od fyzických trestov, ktoré boli prirodzenou súčasťou výchovy v minulosti, neboli považované za nič negatívne či trestuhodné. Bolo normálne dieťa trestať fyzickými trestami pre jeho „dobro“.

Zmeny spoločnosti priniesli v rámci výchovy, rodičovstva a partnerstva markantné zmeny. Či už v pozitívnom, alebo negatívnom zmysle, je jednoznačne isté, že pohľad na tieto oblasti či už z hľadiska žien, mužov, alebo detí sú úplne odlišné ako tomu bolo v nedávnej minulosti. Z hľadiska histórie sa totiž nejedná až o taký časový posun.

Základné charakteristické znaky súčasnej českej rodiny popisuje Šulová in Výrost , Slaměnik (2008):

- Prejavuje sa výrazná zameranosť na záujem jednotlivca (hľadanie šťastia a uprednostňovanie vlastných záujmov pred záujmami celku, je to zmena oproti minulosti kedy bol trend opačný)
- Chýba očakávanie trvalosti vzťahu (neochota riskovať vlastné obetovanie v záujme rodiny, ponechávanie si priestoru pre zmenu na základe vlastného rozhodnutia, objavujú sa prípady akými sú manželstvá na „skúšku“, neinformovanie biologického otca o existencii dieťaťa a pod.)
- Odsúvanie rodičovstva na neskoršie obdobie (zatiaľ je spoločnosťou tento jav vnímaný pozitívne kvôli predstave vyzrejšieho rodiča vo vyššom veku, dávanie prednosti iným hodnotám ako je rodičovstvo a manželstvo)
- Intímny vzťah i trvalé partnerstvo bez väzby na jeho prirodzené možné dôsledky – reprodukciu, narodenie dieťaťa (voľba partnera nie je ovplyvnená úvahou o partnerovi, ako budúcom otcovi detí)
- Predmanželská skúsenosť v oblasti sexu (predmanželské intímne skúsenosti sú prijímané spoločnosťou ako prirodzené)
- Zrelosť partnerov pri prvých intímnych skúsenostiach je často len na báze fyziologickej, no nie na psychosociálnej (nezodpovedný prístup k sexu, ktorý je chápaný výlučne ako zdroj osobného uspokojenia bez väzieb na partnerstvo)
- Špecifickosť mužskej a ženskej role (rozdiely v tejto oblasti sa čím ďalej viac zmazávajú)
- Obmedzovanie bezprostredného kontaktu medzi partnermi i medzi deťmi a rodičmi (súvisí so životným štýlom)
- Výchovné pôsobenie rodičov je nahradené inštitúciami a inými socializačnými vplyvmi
- Dvoj kariérová rodina (starostlivosť o dieťa a jeho výchova je presunutá na iných ľudí – starých rodičov, profesionálne opatrovatelky)
- Činnosti, ktoré pred tým zabezpečovala rodina teraz zabezpečuje spoločnosť ako celok
- Medzigeneračné kontakty sú najčastejšie udržiavané len medzi dvoma generáciami (rodičia a deti), pričom prarodičia žijú samostatne a kontakty s vnúčatami sú sprostredkované len prostredníctvom rodičov.

- Odklon od typickej rodinnej koalície (dominantný hostilnejší otec a láskavá submisívnejšia matka)
- Všeobecne nízka stabilita českej rodiny v porovnaní s Európou (aktuálny podiel rozvádžajúcich sa 40%)
- Znižovanie pôrodnosti (tento jav je vnímaný ako stav prináležitosti k štátom západnej Európy)
- Rast významu antikoncepcie (vyzdvihuje sa plánovanie si rodiny, väčšia všeobecná informovanosť ľudí o možnostiach vyhnutia sa nechcenému rodičovstvu)
- Vysoká tolerancia voči rozvodom (rastúca tolerancia spoločnosti vníma rozvod ako riešenie nevyhovujúceho stavu a nespokojnosti partnerov v manželstve)
- Chýbanie proti rozvodových bariér
- Snaha cirkvi posilňovať stabilitu rodiny
- Dôraz na materiálne hodnoty (snaha vyrovnať sa v životnej úrovni vyspelým európskym štátom)
- Vysoká zamestnanosť a vzdelanosť českých žien (toto má dopad na starostlivosť o rodinu, tiež dochádza v určitých oblastiach k jednoznačnému vplyvu žien – feminizácia školstva)
- Legislatívne podložená rovnoprávnosť žien a mužov v kontraste s realitou (finančné ohodnotenie)
- Legislatívne úpravy v oblasti postavenia dieťaťa v rodine i v spoločnosti

3.6 Dysfunkcie rodiny

Dlhodobá kríza v manželskom partnerskom vzťahu vedie k rozpadu rodiny – rozvodu, rozchodu. Kríza sa môže týkať partnerského spolužitia, odlišných názorov na výchovu, prípadne iných vedľajších vplyvov zo širšieho okolia. „Disharmonické partnerské vzťahy, charakteristické pre predrozvodové štádium nastanú vtedy, ak dosiahne konflikt medzi partnermi takej intenzity, že nie sú uspokojované základné potreby, ktoré jeden od druhého očakáva. Podobná situácia môže nastať aj vtedy, keď si partneri nie sú dostatočne vedomí toho, aké hodnoty majú pre druhého kľúčový význam. Toto sa stáva zvlášť v prvom období manželského spolužitia, kedy predmanželská vzájomná znalosť bola len veľmi

povrchná. Vzájomné neuspokojovanie významných potrieb potom vedie k frustrácií, zvlášť ak je popísaná situácia dlhodobá. Ako reakcia na frustráciu sa potom prejavia klasické prejavy – agresia, útek.“ (Výrost, Slaměník, 2008, 334)

Fenomén rozvodovosti má stúpajúcu tendenciu, oproti minulosti došlo k zmenám, pokým v minulosti bolo preferované udržať manželstvo a rodinu za každú cenu, dnes je rozvod všeobecne prijímaný spoločnosťou ako prirodzený jav a slobodné rozhodnutie oboch zúčastnených strán (manželky i manžela). Na druhej strane rozvodu sa nachádzajú deti, ktoré aj v tomto prípade preberajú vzorce správania sa rodičov v tejto náročnej situácii, hovoríme o reakcii na partnerskú krízu, ochotu riešiť ju, naopak neriešiť ju a zo vzťahu odísť, tiež správanie oboch rodičov a širšieho okolia, ktoré má tendenciu posudzovať, počas rozvodu, prípadne krízy.

Každý partnerský vzťah, rodinné fungovanie i kríza, v ktorej sa rodina nachádza je jedinečná a vyžaduje si individuálny prístup. Znormalizovaním partnerského života a tým pádom záchranou rodiny sa zaoberá párové poradenstvo. Samozrejme, za dobrovoľnej účasti oboch partnerov.

3.6.1 Rizikové faktory vo výchove

Rodičia sú pre svoje deti vzorom, čo je z hľadiska výchovy mimoriadne dôležité, tento vzor väčšinou dieťa ovplyvňuje v budúcom správaní sa vo viacerých oblastiach života, či už ako budúcich rodičov, alebo vo vzťahoch s partnerom, priateľmi, alebo kolegami. Shapiro (2009) zdôrazňuje, že ak sa rodič ujme svojej vodcovskej role v rodine, stáva sa pre svoje deti jedinečným vzorom.

Výchovu dieťaťa môžu ovplyvniť určité rizikové faktory, podľa Řičana a Krejčířovej (2006) to môžu byť:

- 1) Rizikové faktory na strane rodičov – medzi najzávažnejšie riziká patria predovšetkým negatívne rodičov samých z ich vlastného detstva, do rizikovej skupiny teda patria rodičia, ktorí boli sami v detstve deprimovaní, týraní či zneužívaní. Tendencia k intergeneračnému prenosu je značná, nepostihuje však nutne všetkých ohrozených, mnohí z nich sa môžu stať veľmi dobrými rodičmi, najmä ak sa im podarí nadviazať (predovšetkým v puberte a adolescencii)

naviazať kvalitné sociálne vzťahy a prežiť silné, pozitívne, sociálne korektívne skúsenosti.

- 2) Rizikové faktory na strane dieťaťa – týraním či psychickou depriváciou sú viac ohrozené jednak deti postihnuté a deti s odlišnou reaktivitou v útlom veku – deti dráždivé, plačlivé, nekludné, ale i deti pasívne a málo reaktívne, či deti s tzv. obtiažnym temperamentom.
- 3) Rizikové faktory na strane prostredia – negatívny vplyv individuálnych charakteristík rodičov i dieťaťa býva potenciovaný nepriaznivými vplyvmi prostredia, ohrozené sú najmä rodiny, ktoré sa musia vyrovnávať s viac početnými stresmi, konfliktami a chudobou. Rizikom je i sociálna izolácia rodiny, kde sa rodičom nedostáva potrebnej emočnej ani inštrumentálnej opory. Za rizikový faktor býva považovaná aj dlhodobá separácia matky a dieťaťa v čase postnatálneho obdobia.

3.6.2 Traumy

Ďalšími rizikovými faktormi sú traumy prekonané v detstve, sú to ťaživé životné situácie, ktoré môžu vysoko negatívne ovplyvniť priebeh detstva, ako aj neskorší život človeka v ďalších jeho etapách.

Existenciálna trauma v sebe zahŕňa narušený pocit bezpečia a dôvery dieťaťa voči okolitému svetu. Otec a matka môžu byť dieťaťu najväčšou oporou a istotou. Ich rola je nenahraditeľná.

Ruppert (2008) poukazuje na to, že trauma zo straty sa týka smrti blízkej osoby, rovnako ako dospelí i deti vnímajú stratu milovaného človeka vysoko traumatizujúco. Mŕtvi pevne ostávajú v duši z rôznych dôvodov:

- Pretože zomreli príliš skoro na to, aby sa ich smrť dostatočne zvládla smútkom (to platí predovšetkým pre deti)
- Pretože ich smrť vyvolala šokový stav a paniku. Z tohto dôvodu nemohlo dôjsť k trúchleniu (napr. vo vojnových situáciách)
- Pretože má človek voči mŕtvemu pocit viny – buď že ho zabil, alebo že mu dostatočne nepomohol vo chvíli smrti či umierania

- Keď je matka vo svojej duši spútaná s mŕtvym, je s týmto mŕtvym spútaná i časť duše jej dieťaťa. Táto časť cíti, čo cíti voči mŕtvemu matka, a tým je blokovaný priamy vzťah k matke.

Trauma z narušených väzieb odzrkadľuje možnosť dieťaťa spoľahnúť sa na city svojich rodičov. Dieťa môže byť zmetené z rôznych meniacich sa postojov od rodičov. Rodičia pre nich zostávajú veľkou neznámou, raz prekypujú pocitmi úzkosti, hnevu, zúfalstva, bolesti, alebo lásky, inokedy sú studení ako ľad. Takúto situáciu deti vydržia jedine tak, že sa vnútorne rozštiepia podobne ako ich rodičia.

V prípade traumy z narušeného systému rodinných väzieb je potrebné, aby sa dieťa čo najviac vymanilo z naviazanosti na nukleárnu rodinu. „Dieťa v takomto zmätenom systéme nemá na výber. Musí žiť späť so svojimi zmätenými rodičmi a musí ich rozštiepenie realizovať aj vo svojej duši. Trpí tým jeho identita. Môže sa jedine rozštepiť na časť obeti a páchatel'a a samo môže byť jedine obeťou alebo páchatel'om.“ (Ruppert , 2008, 159)

V situácií ktorejkoľvek z týchto druhov tráum je dôležité, že môže ovplyvniť priamo osobnosť dieťaťa a to priamo spôsobom vzoru rodičov, s ktorými sa identifikuje.

3.7 Prístupy k determinácii osobnosti vplyvom výchovy a spoločnosti

Najväčšiu váhu vplyvu výchovy prikladá behaviorizmus. Existujú však aj iné názory tvrdiace, že hlavnou determinantou osobnosti človeka je práve výchova a prostredie, v ktorom vyrastá, na druhej strane je však človek ovplyvňovaný aj inými determinantmi ako priamo len výchovou.

Jednoznačne sa však všetky teórie osobnosti zhodujú v obrovskom vplyve výchovy či vzdelávania na psychiku a ďalšie fungovanie človeka v spoločnosti.

3.7.1 Psychoanalitický prístup

Predstaviteľ psychoanalýzy Sigmund Freud in Nye (2004) tvrdil, že základná štruktúra a fungovanie sa formujú v prvých piatych či šiestych rokoch života. Preto kládol

veľký dôraz na prvé roky života a bol presvedčený, že zážitky z ranného detstva určujú to, akí sme v dospelosti. Normálny psychosexuálny vývin prebieha v týchto štádiách:

- Orálne (1. rok života)
- Análne (2. rok života)
- Fálické (3. – 5. rok života)
- Latentné (6. – 12. rok života)
- Genitálne (po dosiahnutí puberty)

Podľa freudovskej teórie predstavuje prechod dieťaťa jednotlivými štádiami zložitú interakciu prírody a výchovy. Základnú schému vývinu ovplyvňuje biológia človeka.

K identifikácii dochádza vo fálickom období, kedy dochádza k Oidipovskému (u chlapcov) a Elektrinmu komplexu (u dievčat).

U chlapcov sa jedná o zaľúbenie sa do vlastnej matky a strach z kastrácie od otca, neskôr však dôjde k identifikácii s otcom a pravej úprimnej synovskej láske k matke.

U dievčat dochádza k Elektrinmu komplexu, kedy hľadá lásku u svojho otca a nenávidí svoju matku, ktorú vníma ako príčinu svojho fyzického nedostatku (záviť penisu), napriek tomu sa nakoniec rozhodne matky nevzdať a identifikuje sa s ňou.

3.7.2 Behaviorálny prístup

Behaviorizmus kladie najväčší dôraz na prostredie, výchovu a učenie, ktoré človeka formuje po všetkých stránkach, až radikálny behaviorizmus B.F. Skinnera priznal váhu aj dedičnosti. Známy je tiež výrok Johna B. Watsona - dajte mi na výchovu tucet zdravých detí a ja vám zaručím, že z každého vychovám špecialistu akého náhodne zvolím – lekára, právnik, umelca, obochodníka, dokonca i žobráka, zlodeja bez ohľadu na jeho talent, záujmy a sklony i bez ohľadu na vlastnosti jeho predkov.

„B.F. Skinner tvrdil, že spoločnosť musí brať svoju zodpovednosť vážne, pretože ovláda správanie svojich členov (či to už otvorene priznáva, alebo nie). Mnohé problémy súvisiace s ľudským správaním považoval za príliš závažné a komplexné na to, aby sa ich riešenie ponechávalo na náhodu, alebo na také zastarané a vonkoncom nesprávne pojmy, ako sú sloboda či dôstojnosť.“ (Nye , 2004, 137)

3.7.3 Humanistický prístup

Humanistický prístup verí v ľudský potenciál a oslobodenie od zaťažujúcich vplyvov. Človek sa rodí od prírody dobrý, no spoločnosť ho môže vyformovať k negatívam. Tento prístup uznáva determinizmus, napriek tomu kladie veľký dôraz na slobodu a slobodnú vôľu jedinca. Neschopnosť slobodného rozhodovania je maladaptívne a správanie rigidné.

Výchova by mala dieťaťu poskytovať nepodmienené pozitívne ocenenie a rodičia by mali dieťa prijímať pozitívne so všetkými jeho vlastnosťami a oceňovať ho. Takýto človek v dospelosti prežíva stav kongruencie, teda slobodného vyjadrovania a prijímania seba samého.

Jeden z hlavných predstaviteľov Carl Rogers in Nye (2004) považoval spoločnosť za priveľmi reštriktívnu a statickú. Ľudia sú od narodenia predurčení na rast a rozvoj, a to nielen v osobnom živote, ale aj vo vzťahu k spoločnosti, lenže rodičia, učitelia, zamestnávateľia a ďalší im v tom bránia a nútia ich prijímať zaužívané hodnoty.

4. Výskumné štúdie

V tejto kapitole si priblížime doterajšie výskumné štúdie v tejto oblasti.

Výskum Sobotkovej I., Reiterovej E. a Hurníkovej K. (2011) zameraný na zistenie rozdielov medzi otcami a matkami v pohľade na fungovanie rodiny, v životnej spokojnosti a rovnováhy medzi prácou a rodinou. Výskum bol realizovaný so vzorkou 127 manželských párov v Českej republike. Boli použité dve metódy rodinnej diagnostiky (Škála rodinného prostredia Family Hariness Index), dve metódy na mapovanie styčných bodov medzi prácou a rodinou (Škála konfliktu práca – rodina, Škála rovnováhy životných oblastí) a dotazník životnej spokojnosti. Výsledky ukázali signifikantné rozdiely medzi otcami a matkami v subjektívne vnímanej rodinnej nezdolnosti (hardiness), v prijímaní výziev a aktivite, vo zvládaní pracovného stresu zasahujúceho do výkonu rodičovskej roly, v rovnováhe medzi oblasťou práce a rodiny a v spokojnosti s vlastnou osobou.

Výskum Tomkovej J. (2010) týkajúci sa sebaúcty mužov a žien optikou symbolického interakcionizmu a jej súvis s rolovými identitami a mobbingom mal cieľ preveriť zistenia

v oblasti teórie identity symbolického interakcionizmu. Vzorku tvorilo 172 respondentov oboch pohlaví v Slovenskej republike. Miera sebaúcty bola zisťovaná Rosenbergovou škálou sebahodnotenia. Mobbing bol skúmaný pomocou The Negative Acts Questionnaire a Dotazníkom zameraným na zisťovanie mobbingu na pracovisku a v rodine. Zistené boli genderové rozdiely vo významných prediktorech viariancie sebaúcty, ktoré sú považované za dominantné rolové identity. U mužov to bola hlavne práca, u žien bolo zistené rovnomerné zastúpenie pracovných a rodinných identít. Potvrdili sa aj ďalšie rodové rozdiely vo vplyve mobbingu na sebaúctu respondentov/tiek. Pokles sebaúcty pracovne mobbovaných sa prejavil len u mužov.

Výskum Snopeka M. a Hublovej V. (2008) sa zamerail na sociálnu oporu a jej vzťah k životnej spokojnosti, sebahodnoteniu a osobnosti u adolescentov v rámci rodových rozdielov. Z výsledkov vyplýva, že dievčatá dosahujú dôkazne vyššie hodnoty vo všetkých dimenziách meranej sociálnej opory než chlapci a to vo frekvencii, dôležitosti i celkovej sociálnej opore. Výsledky približne odpovedajú normám pre 9. triedu ZŠ. Vnímaná sociálna opora je v kladnom vzťahu k životnej spokojnosti i k sebahodnoteniu. U chlapcov je korelácia častosti sociálnej opory vyššia k sebahodnoteniu než k životnej spokojnosti, u dievčat naopak vo vzťahu k životnej spokojnosti. Celková sociálna opora je v kladnom vzťahu k životnej spokojnosti u dievčat i chlapcov, sebahodnoteniu len u chlapcov. Sociálna opora je dôležitá len pre sebahodnotenie chlapcov.

Výskum Poláčkovej Šolcovej I., Lukavského J. a Slaměníka I. (2008) sa týka emočnej frekvencie, regulácie a celkovej hedonistickej bilancie u dospievajúcich a dospelých. Štúdia sa zaoberala frekvenciami prežívaných emócií a emočnou reguláciou u troch skupín respondentov, dospievajúcich a chorých dospelých a zdravých dospelých. Z výsledkov vyplýva, že všetky skupiny respondentov prežívajú častejšie pozitívne než negatívne emócie a ich celková hedonistická bilancia je kladná (najslabšiu hedonistickú bilanciu majú dospievajúci). Výsledky ďalej ukazujú, že respondenti majú najčastejšie tendenciu prejať emócie voči svojmu okoliu tak, ako ich cítia. Analýzy však odhalili signifikantné rozdiely v potlačovaní emócií. Chorí dospelí a dospievajúci potláčajú emócie výraznejšie častejšie než zdraví dospelí

Výskum Kačmárovej M., (2007) skúmajúci osobnosť, manželský stav a subjektívnu pohodu seniorov mal za cieľ overiť vzťah medzi vybranými osobnostnými charakteristikami (extravergia a neurotizicmus). Vzorku tvorilo 198 respondentov. Na

základe výsledkov bolo zistené, že vyššie skóre v extravverzii súviselo s vyššou celkovou životnou spokojnosťou a častejším prežívaním pozitívnych emócií seniorov a senioriek, kým neuroticizmus bol v negatívnom vzťahu k týmto dvom premenným. Vyššia miera neuroticizmu sa podieľala aj na častejšom prežívaní negatívnych emócií.

Výskum Štefánkovej Z. (2007) zaoberajúci sa citovou väzbou v rannej adolescencii skúmal reprezentáciu podpory rodičov, stratégie správania pri záťaži a mieru zaťažujúceho správania rodičov vo včasnej adoslescencii. Výsledky naznačujú prevahu neistých modelov citovej väzby a málo efektívnu reguláciu negatívnych emócií vo vzťahoch s rodičmi v skúmanom súbore adolescentov.

Výskum Gropela P. (2006) skúma rovnováhu životných oblastí vo vzťahu k naplnenosti potrieb a spokojnosti so životom, v prvej štúdií boli overované psychometrické kritériá rovnováhy životných oblastí WLB-6, zistený bol pozitívny vzťah rovnováhy a životnej spokojnosti. Ten bol v rámci druhej štúdie overovaný a špecifikovaný. V súlade so stanovenými hypotézami stála rovnováha životných oblastí v pozitívnom vzťahu so životnou spokojnosťou, pričom naplnenosť potrieb výkonu a afiliácie sprostredkovávala tento vzťah. Okrem toho bol zistený negatívny vzťah rovnováhy a stresu.

Výskum Zábrodskéj K. (2006) sa týka rodovej analýzy ako priestoru pre novú epistemológiu: postštrukturalizmu a diskurzívnu analýzu v psychológii. Predstavuje postštrukturalistickú teóriu ako jeden z významných smerov súčasného sociálno vedeckého uvažovania a začleňuje ju spolu s feminizmom do kontextu kritiky moderinistického paradigmu, ktorá je pre psychológiu relevantná predovšetkým vo vzťahu ku kritike esencialistikej koncepcie subjektu. Je prezentovaná metodika diskurzívnej analýzy ako spôsob postštrukturalizmu. Záverom je naznačená nová cesta, v ktorej by sa mal psychologický výskum v súlade s predstavenou koncepciou v budúcnosti uberať.

Výskum Krulovej T., Gerlovej E., a Weissá P. (2006) skúma problematiku muža ako obete sexuálneho násillia. Na základe prehľadu literárnych údajov uvádzajú odhady výskytu tohto javu, ako rôznych foriem závažnosti i možných následkov. Táto problematika zatiaľ nebola podrobnejšie skúmaná a je potrebné sa viac venovať prevencii a pomoci obetiam.

Výskum Pavláta J. (2005) sa týka detí v rozvodových sporoch v Severoamerickej štúdie (1980 – 2001). Prosperitu detí v rozvodoch ovplyvňuje najmä rodičovský konflikt. Všetky štúdie, ktoré sa touto skupinou detí zaoberajú, konštatujú vysoké riziko ohrozenia ich duševného zdravia. Jednotlivé štúdie konštatujú, že v nejakej forme rozvodového či porozvodového konfliktu sa angažuje 30 až 40% rozvádžajúcich sa rodičov. Prípadov vysoko konfliktných rozvodov či vážnych porozvodových sporov je menej, odhaľuje sa, že v USA je ročne v porozvodových súdnych sporoch zúčastnených asi milión detí.

Výskum Štefánkovej Z. (2005) sa zameriava na citovú väzbu v detstve a adolescencii vo vzťahu k emocionálnej regulácii. Podľa výskumných výsledkov, odlišnosti vo vnútorných modeloch citovej väzby významne súvisia s rozdielmi v efektívnosti emocionálnej regulácie a ďalej individuálnej adaptácie jedinca. Istá citová väzba je asociovaná s efektívnou emocionálnou reguláciou a primeranou adaptáciou. Neistá organizácia citovej väzby vedie k dysregulácii a nedostatočnej adaptácii jedinca.

Výskum Boreckej – Biernat D. (2005) sa týka spoločensko-rodinnej podmienenosti agresívnej stratégie jednania v ťažkej spoločenskej situácii u mládeže. Cieľom bolo zistiť, ako faktor rodičovských agresívnych vyrovnávacích stratégií sa stresom ovplyvňujú vytváraním rovnakých agresívnych vyrovnávacích stratégií u mládeže. Boli použité tri dotazníky – vlastný vytvorený dotazník (rodičovské vyrovnávacie stratégie), PCR (Roe, Siegelman) a SRTS (vyrovnávacie stratégie v ťažkých situáciách u mládeže). Vzorku tvorilo 222 dievčat a 261 chlapcov. Výsledky ukazujú, že faktory agresívnych vyrovnávacích stratégií sú stresom u mládeže určované spoločenským životom. Jedným zo zdrojov tejto situácie je vplyv rodičov (modelových rolí), ktorí tiež používajú agresívne vyrovnávacie stratégie. U chlapcov sú ovplyvňované postojom otcovského odmietnutia a u dievčat rodičovskou toleranciou k týmto vyrovnávacím stratégiám.

5. Metodologický rámec štúdie

5.1 Problém, ciele, hypotézy

V teoretickej časti sme sa venovali téme výberu partnera/ky z evolučného hľadiska, čo je determinujúce pri tomto výbere, čo ho ovplyvňuje a predurčuje konkrétne preferencie. V týchto preferenciách existujú i u zvierat určité predispozície na základe ktorých dochádza k výberu a rozmnožovaniu. Tieto prísne pravidlá sú určitým zabezpečením prežitia najkvalitnejších a najživotaschopnejších génov. Je totiž známe, že samci medzi sebou bojujú o víťazstvo v rozmnožovaní a zachovaní svojich génov do budúcnosti, u zvierat sa toto deje podvedome. U ľudí je však tento proces oveľa komplexnejší.

Tiež výchove a rodinnému prostrediu, ktoré formuje osobnosť človeka v budúcnosti, najmä vzor rodičov samostatne a samozrejme aj ich partnerský vzťah, ktorý je určitým vzorcom spolužitia partnerov a ich zvládania každodenných starostí i dôležitých životných udalostí. Výber partnera je mimoriadne dôležitým rozhodnutím nielen z hľadiska zabezpečenia si zdravého potomstva, ale i voľby životného partnera, s ktorým človek prežije svoj život. Na tento proces pôsobí veľa faktorov a tiež má ďalekosiahle následky v budúcnosti či už v pozitívnom, alebo v negatívnom ohľade. Celoživotné partnerstvá ľudia vytvárajú preto, že starostlivosť o deti je dlhodobý proces a je potrebná participácia oboch rodičov.

Okrem tohto všetkého je dôležité vziať do úvahy fakt, že na trhu partnerov každý niečo očakáva a zároveň každý niečo ponúka, ľudia sa teda snažia získať pre seba čo najvhodnejšieho partnera rovnako ako je to aj v ríši zvierat, kde prebieha boj na jednej strane o získanie čo najkvalitnejších génov, na strane druhej zabezpečenie si čo najväčšieho počtu potomstva a tým prežitia vlastných génov do budúcnosti.

Dôležitou otázkou teda ostáva, akým dôležitým je vzor rodičov pri tejto voľbe, samozrejme, keď vezmeme do úvahy determinujúce premenné, akými sú rodinná výchova, prostredie, kultúra či ekonomická situácia. Všetky tieto premenné sú logicky prirodzenými determinantmi výberu, neisté však je, ktoré z nich sú viac či menej ovplyvňujúce a určujúce. V rámci tohto je potrebné sa zamyslieť nad faktom výchovy, či sa jedná

o výchovu v úplnej rodine, neúplnej rodine alebo v zariadení detského domova. Vždy má totiž dieťa k dispozícii určitý vzor dospelého človeka, ktorý ho ovplyvňuje.

Praktická časť tejto diplomovej práce je kvantitatívnym výskumom, vychádza z výskumu Boreckej – Biernat D. (2005) Spoločensky – rodinná podmienenosť agresívnej stratégie jednania v ťažkej spoločenskej situácii u mládeže, v ktorom boli tiež skúmané rodičovské postoje a ich signifikantný vzťah k prejavom správania u ich detí. Použitý bol dotazník Roe – Siegelmana PCR určeného pre výskum vnímania rodičovských postojov, pričom skúmaných bolo päť špecifických postojov rodičov k svojim deťom a to milujúci, vyžadujúci, ochraňujúci, odmietajúci a liberálny, vybratá bola časť postoja matky voči svojim synom a doplnený bol rovnakými postojmi partnerky voči svojmu partnerovi.

Ako **výskumný problém** si stanovujeme existenciu zhody základných postojov u matiek a partneriek u mužov.

Objektom výskumu sú muži v mladšom dospelom veku 20 – 30 rokov nachádzajúci sa vo vzťahu.

Hlavným cieľom nášho výskumu je zistiť zhodu v základných postojoch matiek a partneriek. A z tohto vyplývajúceho vplyv vzoru matky vo výbere partnerky. Cieľom je teda zistiť, do akej miery sú muži ovplyvňovaní vzorom svojej matky pri výbere partnerky, u ktorej vyhľadávajú ten istý prístup, a naopak, ktoré spôsoby správania sa k ním nevyhľadávajú vôbec.

Hypotézy:

H1: Pracovná hypotéza: Muži v našej výskumnej vzorke budú vnímať svoje matky a svoje partnerky signifikantne významne zhodne v oblasti milujúceho postoja.

Hypotéza pre účely štatistického spracovania: Medzi skóre milujúceho postoja matiek a partneriek v dotazníku PCR neexistuje štatisticky signifikantný rozdiel.

H2: Pracovná hypotéza: Muži v našej výskumnej vzorke budú vnímať svoje matky a svoje partnerky signifikantne významne zhodne v oblasti vyžadujúceho postoja.

Hypotéza pre účely štatistického spracovania: Medzi skóre vyžadujúceho postoja matiek a partneriek v dotazníku PCR neexistuje štatisticky signifikantný rozdiel.

H3: Pracovná hypotéza: Muži v našej výskumnej vzorke budú vnímať svoje matky a svoje partnerky signifikantne významne zhodne v oblasti ochraňujúceho postoja.

Hypotéza pre účely štatistického spracovania: Medzi skóre ochraňujúceho postoja matiek a partneriek v dotazníku PCR neexistuje štatisticky signifikantný rozdiel.

H4: Pracovná hypotéza: Muži v našej výskumnej vzorke budú vnímať svoje matky a svoje partnerky signifikantne významne zhodne v oblasti odmietajúceho postoja.

Hypotéza pre účely štatistického spracovania: Medzi skóre odmietajúceho postoja matiek a partneriek v dotazníku PCR neexistuje štatisticky signifikantný rozdiel.

H5: Pracovná hypotéza: Muži v našej výskumnej vzorke budú vnímať svoje matky a svoje partnerky signifikantne významne zhodne v oblasti liberálneho postoja.

Hypotéza pre účely štatistického spracovania: Medzi skóre liberálneho postoja matiek a partneriek v dotazníku PCR neexistuje štatisticky signifikantný rozdiel.

V hypotézach predpokladáme zhodu daných postojov u matky a partnerky. Vychádzali sme z výskumu Boreckej – Biernat D. (2005) Spoločensky – rodinná podmienenosť agresívnej stratégie jednaní v ťažkej spoločenskej situácii u mládeže, ktorej cieľom bolo zistiť vplyv rodičovských agresívnym stratégií na deti a to, do akej miery ovplyvňuje vzor rodiča a jeho postoje k deťom ich správanie v tejto oblasti. My sme sa zameriavali v rámci vzoru rodiča – matky na sféru výberu partnerky. Použili sme rovnakú metódu v súvislosti so vzorom matky dotazník Roe – Siegelmana PCR v rámci vzoru matky, vzor otca sme v našom výskume neskúmali. Skúmali sme postoje partnerky v súvislosti s piatimi typmi postojov.

5.2 Aplikovaná metodika

Ako výskumnú metodiku sme si v rámci nášho kvantitatívneho výskumu zvolili dotazník Roe – Siegelmana PCR, celkový počet otázok týkajúcich sa piatich sledovaných postojov matiek a partneriek voči svojim synom / partnerom tvorilo 100 otázok, z toho 50 otázok smerovaných na matku a 50 otázok smerovaných na partnerku.

V rámci sociodemografických dát uviedli respondenti svoj vek, vek matky v čase ich narodenia, ako aj ich dosiahnuté vzdelanie a typ rodiny v ktorej vyrastali.

Výber výskumnej vzorky bol cielený príležitostný, oslovení respondenti boli muži v heterosexuálnom vzťahu jeden rok a viac, tiež boli vo veku od 20 rokov do 30 rokov.

5.3 Štatistika

Dotazník Roe – Siegelmana PCR bol vyhodnotený podľa pokynov v manuáloch testových metód. Dáta boli spracované v programe Microsoft Excel do tabuliek a zároveň boli vyhodnotené prostredníctvom štatistickej metódy Dvoj výberového párového t testu pre strednú hodnotu.

6. Výskumná metóda

Zber dát sa uskutočnil prostredníctvom dotazníka Roe – Siegelmana PCR určeného pre výskum vnímania rodičovských postojov, pričom zaznamenávané boli aj sociodemografické údaje akými sú vek, vek matky v čase ich narodenia, dosiahnuté vzdelanie, pôvod rodiny (úplná, neúplná, zariadenie detského domova). Tento dotazník bol použitý aj vo výskume Boreckej – Biernat (2005) z ktorého sme vychádzali, tento výskum sa uskutočnil v Poľsku, v pôvodnej verzii sme ho získali v poľštine, preto bolo nutné nechať ho preložiť a vykonať následnú jazykovú kontrolu. Získali sme ho zo zdroja Kowalski W. (1984) Kwestionariusz Stosunków między Rodzicami a Dziećmi A. Roe i M. Siegelmana. Podrecznik Warszawa

6.1 Dotazník Roe – Siegelman PCR

Dotazník vzťahov medzi deťmi a rodičmi, (TheParent-ChildRelationsQuestionnaire), skrátene PCR, slúži k zisťovaniu charakteristického správania rodičov vo vzťahu k ich malým deťom, pričom toto správanie je poznávané z hľadiska mládeže a dospelých. Je spojený s typológiou rodičovských postojov, ktoré predstavila Anna Roe. Väčšina tvrdení do Dotazníka PCR bola vybratá z literatúry predmetu a zvyšné vety boli vytvorené špeciálne s myšlienkou o tejto metóde. Zapojenie tvrdení ku konkrétnemu postoju sa uskutočnilo za účasti kompetentných sudcov.

V obraze rodičov ako ich vidia deti bolo špecifikovaných 5 postojov rodičov:

- ✓ milujúci – loving
- ✓ vyžadujúci – demanding
- ✓ ochraňujúci – attention
- ✓ odmietajúci – rejecting
- ✓ liberálny – casual

Milujúci postoj (L) sa vyznačuje tým, že rodičia vytvárajú dieťaťu atmosféru lásky a venujú mu veľa pozornosti. Pomáhajú dieťaťu v záležitostiach, ktoré sú pre neho dôležité. Avšak neprejavujú pri tom postoj, ktorý by svedčil o prehnanom zasahovaní. Využívajú metódu presviedčania a vyhýbajú sa trestom, čo však neznamená, že vôbec nepoužívajú tresty. Rodičia udeľujú dieťaťu pochvaly, ale rozhodne ho nevyzdvihujú medzi súrodencami. Dieťa dôveruje rodičom a často ich prosí o pomoc. Rodičia dovoľujú dieťaťu, aby si pozývalo priateľov. Povzbudzujú dieťa k nezávislosti.

Rodičia prejavujúci **vyžadujúci postoj (D)** kladú dieťaťu vysoké požiadavky, napr. v oblasti zvykov alebo učenia sa v škole. Zavádzajú tiež prísne požiadavky a žiadajú, aby sa dodržiavali, nerobiac pri tom výnimky. Chcú, aby dieťa bolo neustále zaneprázdnené užitočnými činnosťami, používajú veľa trestov a obmedzujú jeho priateľstvá. Nesnažia sa pochopiť, čo si ich dcéra alebo syn myslí, alebo čo pociťuje. Vlastnosťami takýchto rodičov je despotizmus, nadvláda a nebratie ohľadu na názor dieťaťa.

Ochraňujúci postoj (A) sa vyznačuje tým, že rodičia kladú na prvé miesto záležitosti dieťaťa. Sú veľmi zhovievaví, dávajú dieťaťu špeciálne privilégia, a niekedy svoje citové zaangažovanie dávajú najavo exaltovaným spôsobom. Dôsledne vyberajú priateľov pre dieťa, ale zriedkavo mu dovoľia navštíviť jeho priateľov. Rodičia izolujú vlastné dieťa od kontaktov s rovesníkmi a chránia ho od skúseností, ktoré by mohli byť príčinou sklamaní, zlej nálady, nepokoju alebo krivdy.

V **odmietajúcom postoji (R)** rodičia neakceptujú „detinskosť“ dieťaťa, niekedy ho môžu odmietat ako osobu. Rodičia sú voči svojim deťom chladní, nastavení nepriateľsky: smejú sa zo zlyhaní dieťaťa a z ťažkostí, s ktorými sa stretáva. Matky a otcovia často nechávajú svoje deti doma, aby sa vyhýbali kontaktu s nimi a nedovoľujú, aby ho navštívili priatelia. Rodičia neberú ohľad na uhol pohľadu dieťaťa a jeho vlastným názorom. Vytvárajú požiadavky nie pre výchovu dieťaťa, ale preto, aby sa vyhli jeho otravovaniu a ohrančili takýmto spôsobom kontakt so svojim synom alebo dcérou.

Liberálny postoj (C) sa volá tiež náhodným. Rodičia, ktorí ho preferujú, sa príliš nezaujímajú o dieťa, nerobia si s ním plány. Takíto rodičia sa venujú dieťaťu len vtedy, keď nie sú zaneprázdnení niečím iným. Rodičia nevyžadujú veľa od detí, majú málo pravidiel spojených s výchovou a nesnažia sa, aby deti dodržiavali pravidlá, ktoré prijali.

Pre účely nášho výskumu sme použili časť „matka“ a doplnili ho o ďalšiu časť „partnerka“, pričom skúmané boli tie isté postoje

- Milujúci postoj
- Vyžadujúci postoj
- Ochránujúci postoj
- Odmietajúci postoj
- Liberálny postoj

Tento dotazník bol použitý aj vo výskume Boreckej – Biernat D. (2005) Spoločensko-rodinná podmienenosť agresívnej stratégie jednania v ťažkej spoločenskej situácii u mládeže. Táto výskumná štúdia poukazuje na vplyv vzoru rodiča na agresívne vyrovnávacie stratégie u dospievajúcich.

6.1.1 Vyhodnocovanie dotazníku PCR Roe Siegelman

Jednotlivých päť postojov sme vyhodnocovali na základe manuálu k tomuto dotazníku, každý postoj zahŕňal desať otázok.

Tab. č. 3 Vyhodnocovanie

Plné znenie použitých psychodiagnostických metód je uvedené vo vytlačenej verzii diplomovej práce.

7. Výskumná vzorka

Do tohto výskumu, zameraného na preferenciu charakteristík v procese výberu partnerky u mužov z celkového počtu 120 oslovených, sa zapojilo 72 respondentov, ktorí sa vyjadrili k piatim základným skúmaným postojom matky a partnerky voči nim, pričom všetci boli mužského pohlavia.

V rámci veku sa naši respondenti nachádzali vo veku včasnej dospelosti podľa Langmeira J. a Krejčířovej D. 2006 (do 30. roku života) t.j. aktívne sa nachádzajúci na trhu partnerov.

Všetci oslovení respondenti sa nachádzali v heterosexuálnom partnerskom vzťahu (viac než 1 rok).

Respondenti pochádzali z Nitrianskeho, Bratislavského a Banskobystrického kraja Slovenskej republiky.

Oslovení boli i respondenti z Trnavského kraja, tí však spoluprácu na výskumnej štúdií odmietli.

Použili sme cielený príležitostný výber na mužov v konkrétnom veku od 20 do 30 rokov, pričom sa nachádzali 1 a viac rokov v partnerskom heterosexuálnom vzťahu.

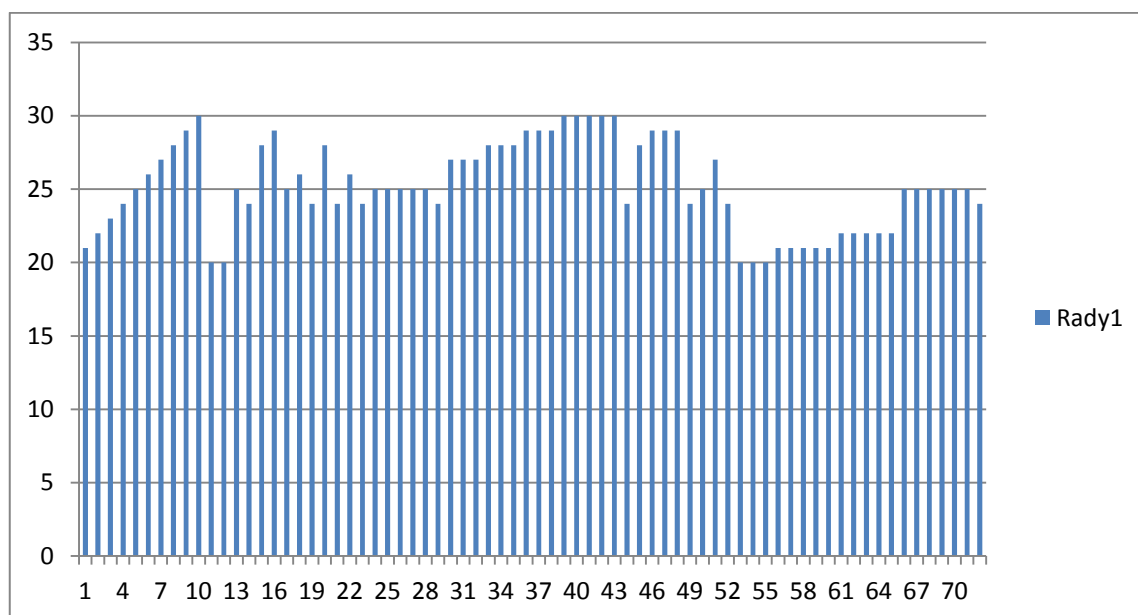
Vek výskumnej vzorky

Priemerný vek výskumnej vzorky bol 25,2 roka. Pričom najnižší vek bol 20 rokov a najvyšší vek bol 30 rokov.

Tab. č. 4 Vekové rozloženie výskumnej vzorky

Vek	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Počet respondentov	5	6	6	1	10	12	3	5	7	8	9
Spolu	72										

Graf č. 1 Vekové rozloženie skúmanej vzorky

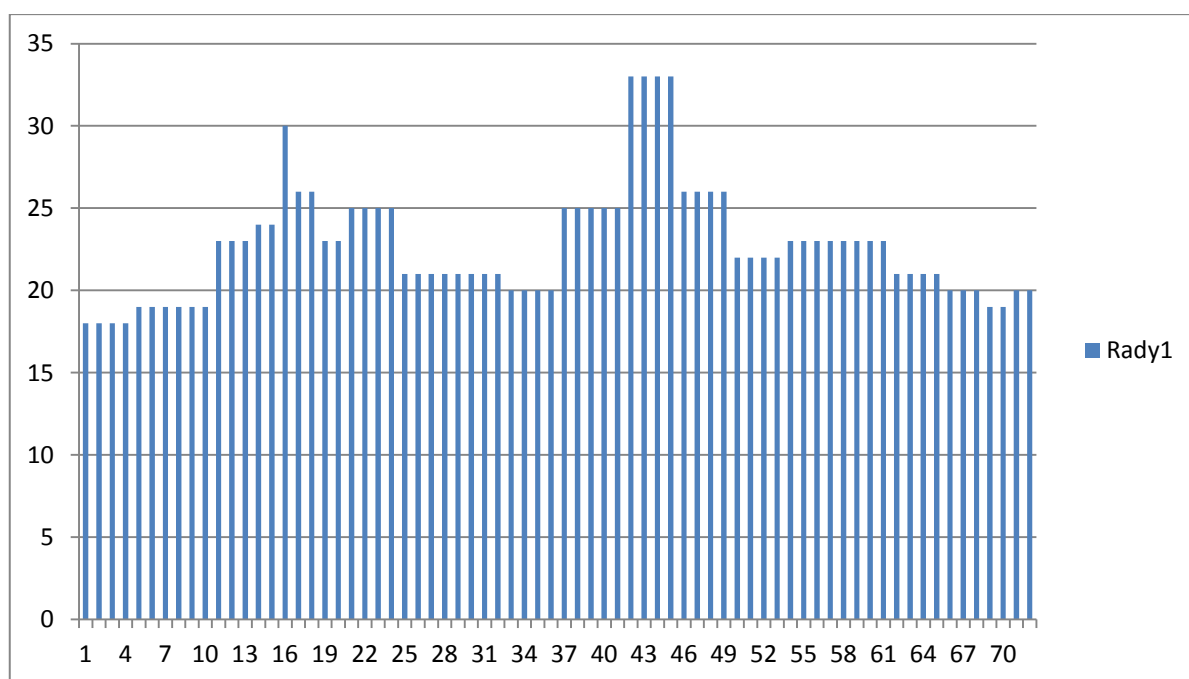
Vekové rozloženie matiek výskumnej vzorky

Vekové rozloženie matiek našich respondentov v dobe ich narodenia je 22,6 roka. Pričom najnižší vek bol 18 rokov a najvyšší vek bol 33 rokov v čase pôrodu.

Tab. č. 5 Vekové rozloženie matiek výskumnej vzorky

Vekové rozdelenie matiek		
Najnižší vek	18	4
Najvyšší vek	33	4

Graf č. 2 Vekové rozloženie matiek výskumnej vzorky

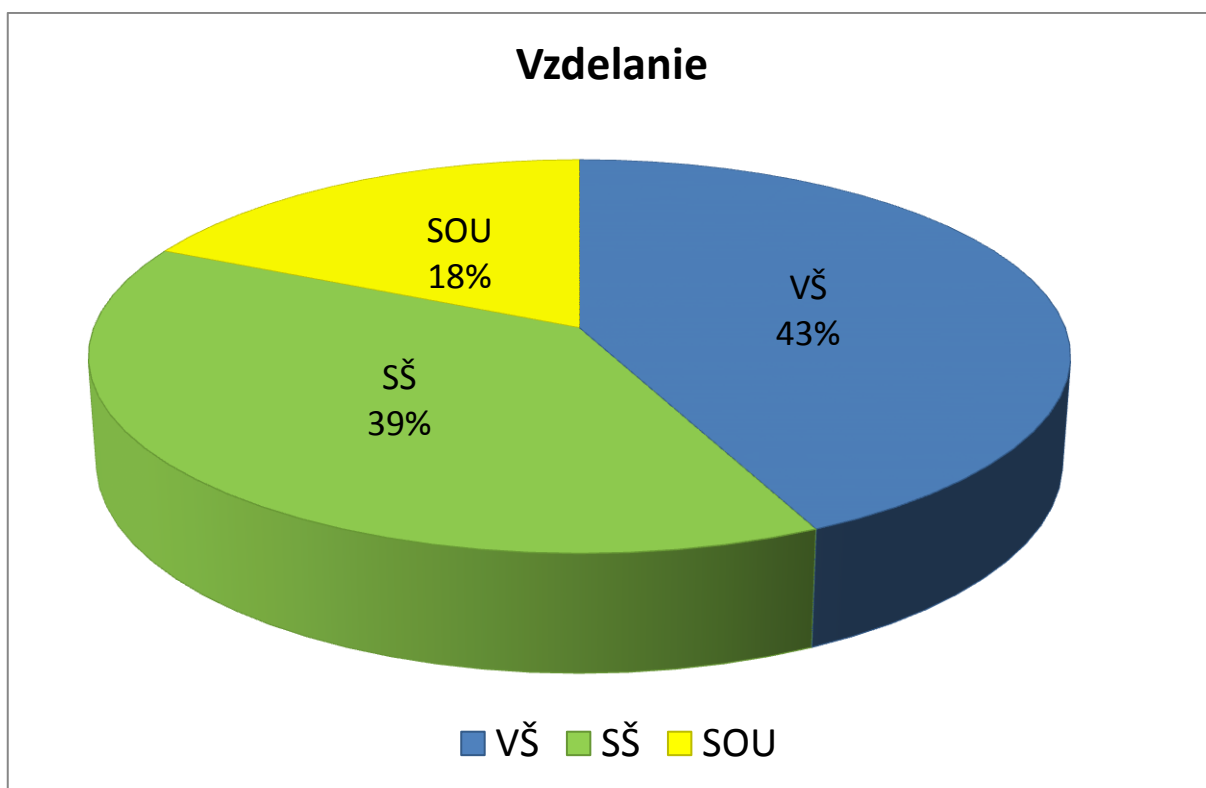
Dosiahnuté vzdelanie výskumnej vzorky

Skúmané bolo u výskumnej vzorky doterajšie najvyššie dosiahnuté vzdelanie na úrovni – vysokoškolské, stredoškolské, učňovské. Pričom najväčšie zastúpenie v našej výskumnej vzorke malo vysokoškolské vzdelanie a najnižšie učňovské.

Tab. 6 Dosiahnuté vzdelanie výskumnej vzorky

Vysokoškolské vzdelanie	31
Stredoškolské vzdelanie	28
Učňovské vzdelanie	13
Spolu	72

Graf č. 3 Vzdelanie výskumnej vzorky

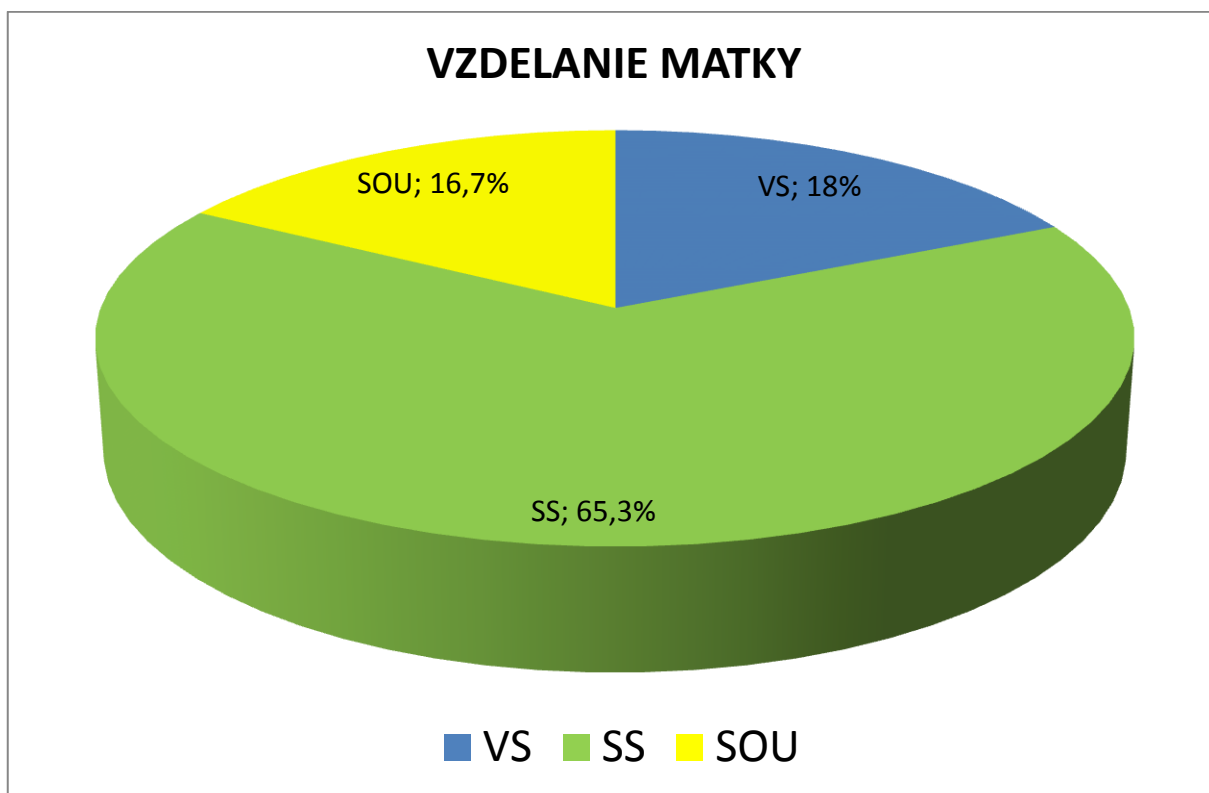
Vzdelanie matiek výskumnej vzorky

Skúmané bolo najvyššie dosiahnuté vzdelanie matiek výskumnej vzorky a to – vysokoškolské, stredoškolské a učňovské. Najväčšie zastúpenie stredoškolské vzdelanie a najnižšie učňovské vzdelanie u matiek malo vzdelanie.

Tab. 7 Dosiahnuté vzdelanie matiek výskumnej vzorky

Vysokoškolské vzdelanie	14
Stredoškolské vzdelanie	46
Učňovské vzdelanie	12
Spolu	72

Graf č. 4 Dosiahnuté vzdelanie matiek výskumnej vzorky

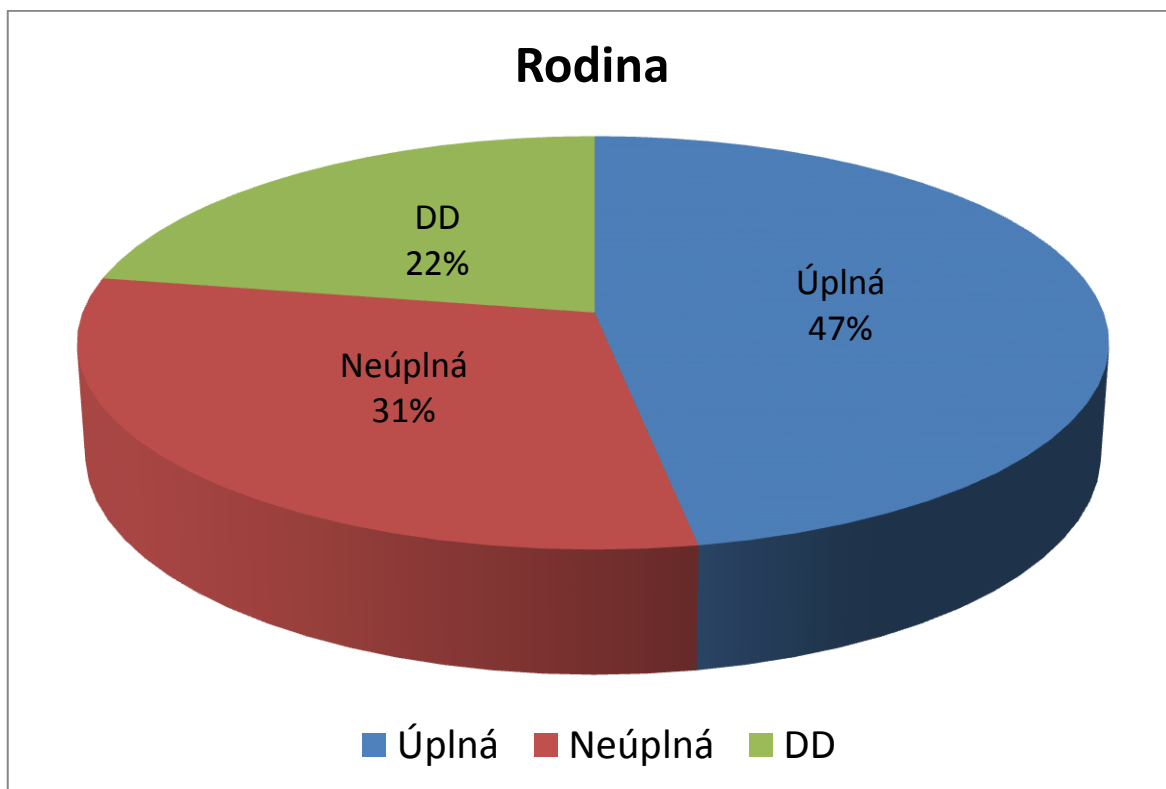
Typ rodiny

V rámci typu rodiny z ktorej respondenti pochádzajú uviedli typ rodiny v ktorej vyrastali – úplná (s oboma rodičmi) , neúplná (s jedným z rodičov, prípadne s iným človekom) , detský domov (inštitucionálna náhradná rodinná starostlivosť). Zastúpenie respondentov bolo zo všetkých troch typov, pričom najvyššie zastúpenie mal pôvod z úplnej rodiny a najnižší pôvod z detského domova.

Tab. č. 8 Typ rodiny

Úplná rodina	35
Neúplná rodina	21
Detský domov	16
Spolu	72

Graf č. 5 Typ rodiny

Pôvod výskumnej vzorky

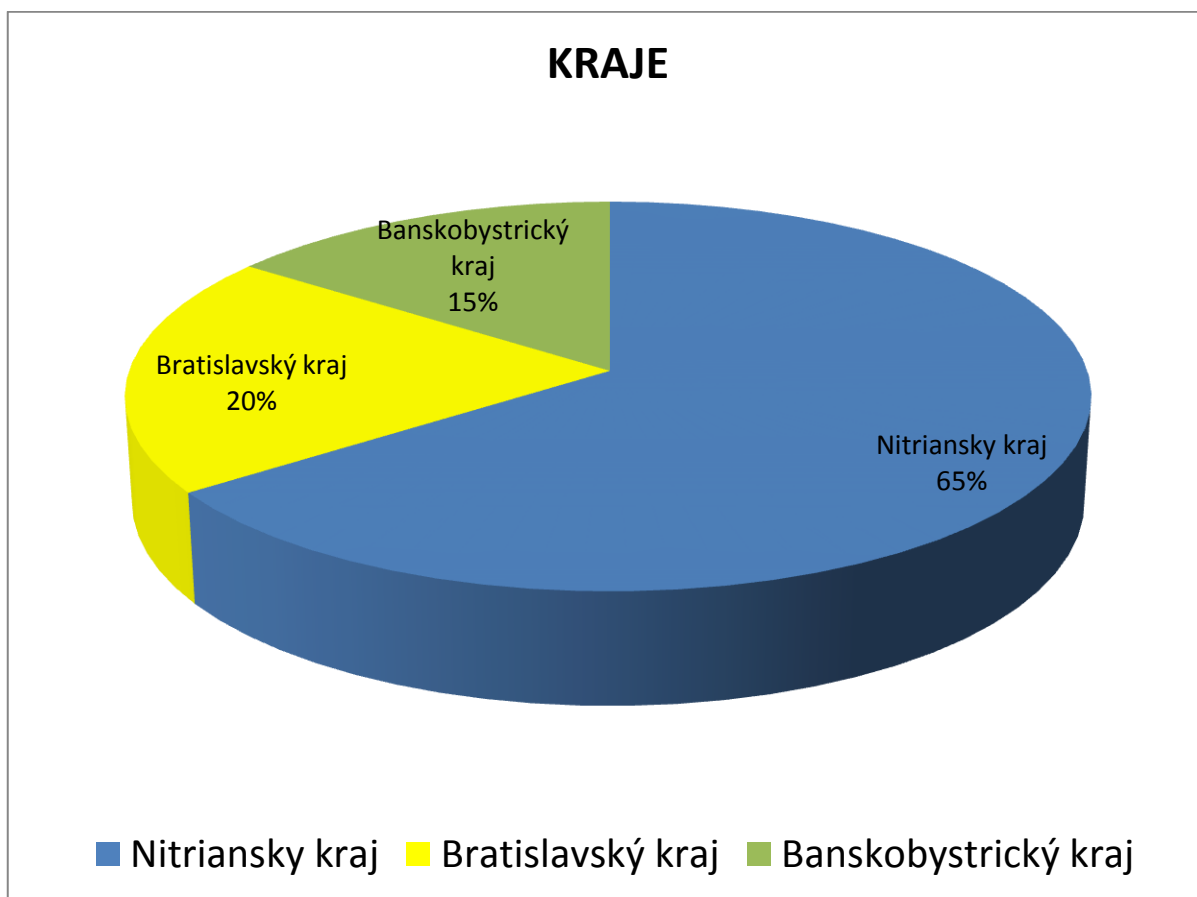
V rámci sociodemografických údajov naša výskumná vzorka pochádzala z Nitrianskeho, Bratislavského a Banskobystrického kraja, pričom najvyššie zastúpenie mala z Nitrianskeho kraja.

Oslovení boli i respondenti z Trnavského kraja, títo však spoluprácu na tejto výskumnej štúdií odmietli. Vo výskume teda nefigurujú.

Tab. č. 9 Pôvod výskumnej vzorky

Nitriansky kraj	47
Bratislavský kraj	14
Banskobystrický kraj	11
Trnavský kraj	0
Spolu	72

Graf č. 6 Pôvod výskumnej vzorky

7.1 Organizácia a priebeh šetrenia

Výskumná štúdia bola realizovaná v období január a február 2013, oslovených bolo 120 respondentov mužského pohlavia z Bratislavského, Nitrianskeho, Banskobystrického a Trnavského kraja.

Ochotných zúčastniť sa výskumu bolo 72 respondentov z toho v najvyššom zastúpení z Nitrianskeho kraja, potom Bratislavského kraja a v najnižšom zastúpení boli respondenti v Banskobystrickom kraji. Respondenti z Trnavského kraja sa odmietli výskumu zúčastniť.

Dotazník k našej výskumnej štúdii vyplňali všetci respondenti cez počítač. Dotazník im bol zaslaný na ich kontaktný email.

7.2 Symbolika výsledkovej časti

L matka = milujúci postoj matky

L partner = milujúci postoj partnerky

D matka = vyžadujúci postoj matky

D partner = vyžadujúci postoj partnerky

A matka = ochraňujúci postoj matky

A partner = ochraňujúci postoj partnerky

R matka = odmietajúci postoj matky

R partner = odmietajúci postoj partnerky

C matka = liberálny postoj matky

C partner = liberálny postoj partnerky

8. Výsledky výskumu

Pri výpočte základných výstupov v tomto výskume v dotazníku Roe Siegelman sme použili Dvojvýberový párový t test pre strednú hodnotu. Postupovali sme podľa pokynov v manuáloch testových metód.

Vekové rozloženie skúmanej vzorky bolo rovnomerné (20 – 30 rokov), rozloženie v rámci pôvodu rodiny bolo – z úplnej rodiny, neúplnej rodiny, detský domov (t.j. namiesto matky vychovávateľka v zariadení).

8.1 Základné výstupy dotazníka Roe Siegelman

Pri výpočte sme sa zameriavali na zhodu piatich hlavných postojoch u matky a partnerky:

- Milujúci postoj u matky a partnerky
- Vyžadujúci postoj u matky a partnerky
- Ochraňujúci postoj u matky a partnerky
- Odmietajúci postoj u matky a partnerky
- Liberálny postoj u matky a partnerky

8.1.1 Milujúci postoj u matky a partnerky vnímaný z pohľadu muža

Skúmali sme zhodu milujúceho postoja matky a partnerky u našich respondentov.

H1: Muži v našej výskumnej vzorke budú vnímať svoje matky a svoje partnerky signifikantne významne zhodne v oblasti milujúceho postoja.

Výsledky milujúceho postoja matky a partnerky sú štatisticky signifikantné. Tieto postoje voči synovi / partnerovi sa zhodujú.

Hypotéza sa nám potvrdila.

Tab. č. 10 Milujúci postoj u matky a partnerky

Dvojvýberový párový t test pre strednú hodnotu		
	L-matka	L-partner
Stř. hodnota	1,575	1,440277778
Rozptyl	0,216549296	0,18553795
Pozorování	72	72
Pears. korelace	0,670515861	
Hyp. rozdílnost. hodnot	0	
Rozdíl	71	
t Stat	3,131235835	
P(T<=t) (1)	0,001263861	
t krit (1)	1,666599659	
P(T<=t) (2)	0,002527723	
t krit (2)	1,993943341	

8.1.2 Vyžadujúci postoj matky a partnerky vnímaný z pohľadu muža

Skúmali sme zhodu vyžadujúceho postoja matky a partnerky u našich respondentov.

H2: Muži v našej výskumnej vzorke budú vnímať svoje matky a svoje partnerky signifikantne významne zhodne v oblasti vyžadujúceho postoja.

Výsledky vyžadujúceho postoja matky a partnerky nie sú štatisticky signifikantné. Tieto postoje voči synovi / partnerovi sa nezhodujú.

Hypotéza sa nám nepotvrdila.

Tab. č. 11 Vyžadujúci postoj matky a partnerky

Dvojvýberový párový t-test na strední hodnotu		
	C-matka	C-partner
Stř. hodnota	2,573611111	2,247222222
Rozptyl	0,108448748	0,20928795
Pozorování	72	72
Pears. korelace	0,540336412	
Hyp. rozdílstř. hodnot	0	
Rozdíl	71	
t Stat	7,036183994	
P(T<=t) (1)	5,04E-10	
t krit (1)	1,666599659	
P(T<=t) (2)	1,01E-09	
t krit (2)	1,993943341	

8.1.3 Ochraňující postoj matky a partnerky vnímaný z pohľadu muža

Skúmali sme zhodu ochraňujúceho postoja matky a partnerky u našich respondentov.

H3: Muži v našej výskumnej vzorke budú vnímať svoje matky a svoje partnerky signifikantne významne zhodne v oblasti ochraňujúceho postoja.

Výsledky ochraňujúceho postoja matky a partnerky sú štatisticky signifikantné. Tieto postoje voči synovi / partnerovi sa zhodujú.

Hypotéza sa nám potvrdila.

Tab. č. 12 Ochraňující postoj matky a partnerky

Dvojvýberový párový t-test na střední hodnotu		
	D-matka	D-partner
Stř. Hodnota	2,151388889	2,205555556
Rozptyl	0,258026213	0,229546166
Pozorování	72	72
Pears. Korelace	0,4878358	
Hyp. rozdílstř. Hodnot	0	
Rozdíl	71	
t Stat	-0,91901233	
P(T<=t) (1)	0,18060041	
t krit (1)	1,666599659	
P(T<=t) (2)	0,36120082	
t krit (2)	1,993943341	

8.1.4 Odmietajúci postoj matky a partnerky vnímaný z pohľadu muža

Skúmali sme zhodu odmietajúceho postoja matky a partnerky u našich respondentov.

H4: Muži v našej výskumnej vzorke budú vnímať svoje matky a svoje partnerky signifikantne významne zhodne v oblasti odmietajúceho postoja.

Výsledky vyžadujúceho postoja matky a partnerky nie sú štatisticky signifikantné. Tieto postoje voči synovi / partnerovi sa nezhodujú.

Hypotéza sa nám nepotvrdila.

Tab. č. 13 Odmietajúci postoj matky a partnerky

Dvojvýberový párový t-test na strední hodnotu		
	A-matka	A-partner
Stř. Hodnota	2,165277778	2,079166667
Rozptyl	0,298354851	0,345616197
Pozorování	72	72
Pears. Korelace	0,875373229	
Hyp. rozdílstř. Hodnot	0	
Rozdíl	71	
t Stat	2,555123783	
P(T<=t) (1)	0,00637956	
t krit (1)	1,666599659	
P(T<=t) (2)	0,01275912	
t krit (2)	1,993943341	

8.1.5 Liberálny postoj matky a partnerky vnímaný z pohľadu muža

Skúmali sme zhodu liberálneho postoja matky a partnerky u našich respondentov.

H5: Muži v našej výskumnej vzorke budú vnímať svoje matky a svoje partnerky signifikantne významne zhodne v oblasti liberálneho postoja.

Výsledky liberálneho postoja matky a partnerky sú štatisticky signifikantné. Tieto postoje voči synovi / partnerovi sa zhodujú.

Hypotéza sa nám potvrdila.

Tab. č. 14 Liberálny postoj matky a partnerky

Dvojvýberový párový t-test na střední hodnotu		
	R-matka	R-partner
Stř. Hodnota	3,161111111	3,155555556
Rozptyl	0,096776213	0,175743349
Pozorování	72	72
Pears. Korelace	0,531952817	
Hyp. rozdílstř. Hodnot	0	
Rozdíl	71	
t Stat	0,128887831	
P(T<=t) (1)	0,44890541	
t krit (1)	1,666599659	
P(T<=t) (2)	0,897810819	
t krit (2)	1,993943341	

8.2 Porovnanie výsledkov

Vo výskume bolo skúmaných 5 základných postojov u matiek a partneriek našej výskumnej vzorky:

- Milujúci postoj
- Vyžadujúci postoj
- Ochraňujúci postoj
- Odmietajúci postoj
- Liberálny postoj

V rámci výsledkov sa štatistická signifikancia potvrdila u:

- Milujúceho postoja
- Ochraňujúceho postoja
- Liberálneho postoja

Štatistická signifikancia sa nám nepotvrdila u:

- Vyžadujúceho postoja
- Odmietajúceho postoja

Tab. č. 15 Porovnanie výsledkov

Postoj	Milujúci L	Vyžadujúci D	Ochraňujúci A	Odmietajúci R	Liberálny C
Štatistická signifikancia	0,05	nsg	0,001	nsg	0,001

9. K platnosti hypotéz

V rámci nášho výskumu sme si stanovili 5 hypotéz.

H1: Muži v našej výskumnej vzorke budú vnímať svoje matky a svoje partnerky signifikantne významne zhodne v oblasti milujúceho postoja.

U milujúceho postoja matiek a partneriek bola zistená štatistická signifikancia, to znamená, že forma milujúceho správania sa voči svojim synom sa zhoduje s formou milujúceho správania partneriek sa voči svojim partnerom u mužov.

Náš predpoklad sa v prípade milujúceho postoja potvrdil a vzor matky v rámci tohto postoja skutočne súvisí s výberom partnerky.

Hypotéza sa nám potvrdila.

H2: Muži v našej výskumnej vzorke budú vnímať svoje matky a svoje partnerky signifikantne významne zhodne v oblasti vyžadujúceho postoja.

U vyžadujúceho postoja matiek a partneriek nebola zistená štatistická signifikancia, to znamená, že forma vyžadujúceho postoja matiek voči svojim synom a forma vyžadujúceho postoja u partneriek voči svojim partnerom sa nezhoduje.

Náš predpoklad sa v tomto prípade nepotvrdil. Vzor matky v prípade vyžadujúceho postoja nesúvisí s voľbou partnerky.

Hypotéza sa nám nepotvrdila.

H3: Muži v našej výskumnej vzorke budú vnímať svoje matky a svoje partnerky signifikantne významne zhodne v oblasti ochraňujúceho postoja.

U ochraňujúceho postoja matiek a partneriek bola zistená štatistická signifikancia, to znamená, že forma ochraňujúceho postoja matiek voči svojim synom a forma ochraňujúceho postoja u partneriek voči svojim partnerom sa zhoduje.

Náš predpoklad sa v prípade ochraňujúceho postoja potvrdil a vzor matky v rámci tohto postoja skutočne súvisí s výberom partnerky.

Hypotéza sa nám potvrdila.

H4: Muži v našej výskumnej vzorke budú vnímať svoje matky a svoje partnerky signifikantne významne zhodne v oblasti odmietajúceho postoja.

U odmietajúceho postoja matiek a partneriek nebola zistená štatistická signifikancia, to znamená, že forma odmietajúceho postoja matiek voči svojim synom a forma ochraňujúceho postoja partneriek voči svojim partnerom sa nezhoduje.

Náš predpoklad sa v tomto prípade nepotvrdil. Vzor matky v prípade odmietajúceho postoja nesúvisí s voľbou partnerky.

Hypotéza sa nám nepotvrdila.

H5: Muži v našej výskumnej vzorke budú vnímať svoje matky a svoje partnerky signifikantne významne zhodne v oblasti liberálneho postoja.

U liberálneho postoja matiek a partneriek bola zistená štatistická signifikancia, to znamená, že forma liberálneho postoja matiek voči svojim synom a forma liberálneho postoja partneriek voči svojim partnerom sa zhoduje.

Náš predpoklad sa v tomto prípade potvrdil a vzor matky v rámci tohto postoja skutočne súvisí s výberom partnerky.

Hypotéza sa nám potvrdila.

Podľa našich zistení na základe dotazníka Roe Siegelman - Vzťahy medzi deťmi a rodičmi (TheParent-ChildRelationsQuestionnaire), vzor matky v rámci výberu partnerky súvisí s postojmi milujúceho, ochraňujúceho a liberálneho postoja.

10. Diskusia

V rámci nášho výskumu sme sa zamerali na vzor matky a jej vplyv na výber partnerky v súvislosti so základnými postojmi. Tiež na výber partnerky u mužov, ktorý je ovplyvňovaný viacerými vplyvmi, je to komplexný proces do ktorého zasahuje nielen sociálne prostredie, rodinné zázemie a výchova, ale aj určité evolučné predispozície, ktoré tento proces výrazne ovplyvňujú, okrem toho fyziologické preferencie (celkový výzor, typ postavy, výška, váha, farba očí atď), my sme sa zameriavali konkrétne na vplyv výchovy a preferenciu konkrétnych foriem správania. Okrem výchovy aj osobnosť a temperament matky, ktorá tiež predurčuje tento výber. Naopak prípadnými zmenami v preferencii v súvislosti s prístupom matky k svojim synom. Predpokladali sme, že voľba partnerky bude vzorom matky výrazne ovplyvnená a toto predurčí výber a preferenciu mužov. Jednalo sa o päť základných postojov, ktorými boli milujúci postoj, vyžadujúci postoj, ochraňujúci postoj, odmietajúci postoj a liberálny postoj. Tieto postoje boli skúmané u matky i súčasnej partnerky, tiež bolo skúmané, ako sa tieto postoje zhodujú. Vzor matky / ženy slúžil ako ovplyvňujúci faktor vo výbere partnerky, ako vzor žiaduceho či nežiaduceho správania v preferencii životnej partnerky.

Okrem mužov vyrastajúcich v úplnej či neúplnej rodine tvorili našu výskumnú vzorku i muži z detských domovov, nakoľko aj v tomto prípade má dieťa k dispozícií ženský vzor vo forme vychovávateľky, prípadne matky s ktorou nežije no napriek tomu je s ňou v kontakte vo forme návštev, ktoré tieto zariadenia umožňujú. Vždy je tu niekto kto na dieťa pôsobí, kto rozhoduje o jeho výchove a kto určuje hranice a má k nemu konkrétny prístup. V tomto prípade sme ponechali na našich respondentoch, či si zvolia ako vzor matku, alebo vychovávateľku, nakoľko každý z našej výskumnej vzorky pochádzajúci z detského domova bol špecifický prípad. Nežiadali sme, aby sa k tomuto výberu vyjadrili vo dotazníku. V mnohých prípadoch napriek skutočnosti, že svoju biologickú matku osobne poznali a dokonca navštevovali, nepovažovali ju za ženský vzor a dali tak prednosť vychovávateľke ako tomuto vzoru.

Stanovili sme si 5 pracovných hypotéz, ktoré spočívali v predpoklade štatisticky významnej zhode medzi postojom matky a partnerky k synovi / partnerovi. V rámci týchto hypotéz sa nám potvrdili tri pracovné hypotézy (milujúci postoj, ochraňujúci postoj

a liberálny postoj) a dve hypotézy sa nám nepotvrdili (vyžadujúci postoj a odmietajúci postoj).

Jednotlivé hypotézy sa týkali piatich základných postojov – milujúci postoj, vyžadujúci postoj, ochraňujúci postoj, odmietajúci postoj a liberálny postoj. Náš predpoklad spočíval v tom, že vzor matky u mužov je v týchto piatich základných postojoch určujúci pre výber partnerky s rovnakými postojmi.

Použitou metódou bol dotazník Roe – Siegelman, jedná sa o aplikáciu rodičovského správania voči deťom, ktorý bol použitý aj vo výskume Boreckej D. – Biernat D. (2005) v Poľsku, z ktorého sme vychádzali, tento dotazník sme získali v poľštine a bol preložený Matejom Trizuliakom, týka sa Spoločensko-rodinnej podmienenosti agresívnej stratégie jednania v ťažkej spoločenskej situácii u mládeže. V tomto výskume bol skúmaný vzor matky aj otca a bola preukázaná súvislosť s jej vplyvom na správanie sa ich detí v súvislosti s agresívnymi stratégiami jednania. Náš výskum sa odrážal od aplikácie rodičovského správania v súvislosti s výberom partnera a preferenciou foriem správania sa a jednania s nimi. My sme použili časť – vzor matky, ktorú sme nemenili a doplnili sme ju o časť – vzor partnerky pričom sme v základných rysoch nemenili podstatu výskumu, naopak snažili sme sa o zachovanie skúmania stanovených postojov, obe časti mali 50 otázok, pričom v rámci skúmaných piatich postojov bolo ku každému postoju 10 otázok, ktoré tieto formy správania skúmali a odhaľovali. Vo vyplňaní mali respondenti možnosť odpovedať formou likertovej škály áno, skôr áno, skôr nie, nie. Okrem toho sa v dotazníku nachádzali otázky veku, veku matky v čase ich pôrodu, otázka najvyššieho dosiahnutého vzdelania, najvyššieho dosiahnutého vzdelania ich matky, okresu v ktorom žijú a typu rodiny (úplná, neúplná, detský domov), z ktorej pochádzajú.

V rámci štatistického spracovania boli dáta spracované v programe Microsoft Excel do tabuliek a boli vyhodnotené prostredníctvom štatistickej metódy Dvoj výberového párového t testu pre strednú hodnotu. Získané údaje vo forme 10 otázok k jednému postoju sme spracovali samostatne pre matku i pre partnerku a následne na to zisťovali štatisticky signifikantný vzťah medzi nimi.

Výskumu sa zúčastnilo spolu 72 respondentov zo 120 oslovených. Údaje sme získavali cez internet aj cez priame osobné vyplňanie dotazníkov, všetci oslovení respondenti dostali k nahliadnutiu našu výskumnú metódu a bolo na ich rozhodnutí sa zúčastniť výskumu. Našu vzorku tvorili muži v mladšom dospelom veku 20 až 30 rokov, nakoľko je vysoký

predpoklad, že práve v tomto veku sa ľudia nachádzajú najaktívnejšie na trhu partnerov, na ktorom každý niečo ponúka a zároveň niečo očakáva, zároveň sme sa pre tento vek rozhodli z dôvodu vyššej zrelosti a stabilnosti osobnosti rovnako partnerstva, ako je napríklad v období pubescencie, hoci už v tomto veku ľudia vytvárajú párové vzťahy. Naopak obdobie strednej dospelosti sme vynechali vzhľadom na skutočnosť, že v tomto veku už môže pôsobiť na výber partnera väčšie množstvo premenných, ako je napríklad skúsenosť s rozvodom, negatívne skúsenosti z partnerského spolužitia a iné. Priemerný vek výskumnej vzorky bol 25,2 roka, pričom najmladší respondenti mali 20 rokov (5 respondentov) a najstarší 30 rokov (9 respondentov). Skúmaný bol i vek matiek v čase pôrodu našich respondentov, priemerný vek bol 22,6 roka pričom najnižší bol v tom čase 18 rokov (u 4 respondentov) a najvyšší 33 rokov (u 4 respondentov). Skúmané bolo aj najvyššie dosiahnuté vzdelanie výskumnej vzorky a ich matiek. U výskumnej vzorky bola väčšina vysokoškolsky vzdelaná (31 respondentov), ďalej to bolo stredoškolské vzdelanie (28 respondentov) a učňovské vzdelanie (13 respondentov). U ich matiek bola väčšina stredoškolsky vzdelaná (u 46 respondentov), ďalej vysokoškolsky vzdelaná (u 14 respondentov) a učňovsky vzdelaná (u 12 respondentov). V rámci typu rodiny z ktorej naši respondenti pochádzali bolo najvyššie zastúpenie z úplnej rodiny (35 respondentov), ďalej to bolo z neúplnej rodiny (21 respondentov) a z detského domova (16 respondentov). Skúmaný bol aj pôvod našej výskumnej vzorky, oslovení boli respondenti zo 4 krajov a to z Bratislavského, Trnavského, Nitrianskeho a Banskobystrického kraja. Najvyššie zastúpenie mal Nitriansky kraj (47 respondentov), ďalej Bratislavský kraj (14 respondentov) a Banskobystrický kraj (11 respondentov). Respondenti z Trnavského kraja svoju účasť na výskumnej štúdií odmietli.

Použitý bol cielený príležitostný výber, vzhľadom na vek mladšieho veku dospelosti (20 až 30 rokov) a skutočnosť, že jednou z podmienok výberu bolo nachádzanie sa v partnerskom heterosexuálnom vzťahu, nakoľko cieľový bol ženský vzor matka / partnerka.

V rámci milujúceho postoja matky a partnerky nebol zistený štatisticky signifikantný rozdiel (0,05). Potvrdila sa nám pracovná hypotéza. Muži teda vyhládávajú ten istý postoj u svojich partneriek. To znamená, že v prípade milujúceho postoja k nim očakávajú a preferujú u svojich partneriek tento istý prístup. Výchova a emočný náboj v nej určujú ich ďalšiu preferenciu v tomto ohľade. U partnerky teda nachádzajú v tejto oblasti to isté čo u matky.

U vyžadujúceho postoja matky a partnerky bol zistený štatisticky signifikantný rozdiel. Hypotéza, ktorá hovorila, že tento štatisticky signifikantný rozdiel neexistuje, sa nám nepotvrdila. Výchova a vzor matky teda do tohto postoja vo výbere partnerky nezasahuje a to čo v tomto ohľade je očakávané a vyžadované od matky nemusí byť od partnerky a naopak.

Ochraňujúci postoj matky a partnerky nevykazuje štatisticky signifikantný rozdiel (0,001). Potvrdila sa nám pracovná hypotéza, a teda v rámci tohto postoja majú muži tendenciu si zvoliť partnerku s rovnakým prístupom v súvislosti s ochraňujúcim postojom.

U odmietajúceho postoja matky a partnerky bol zistený štatisticky signifikantný rozdiel. Hypotéza, ktorá predpokladala, že v tomto postoji neexistuje štatisticky signifikantný rozdiel, sa nám nepotvrdila. U matiek a partneriek bol výskumom zistený štatisticky signifikantný rozdiel. Výchova a vplyv matky, respektíve jej odmietavé správanie nemajú vplyv na preferenciu partnerky, a teda vzor matky v tomto ohľade nie je určujúci, naopak.

U liberálneho postoja matky a partnerky nebol zistený štatisticky signifikantný rozdiel (0,001). Potvrdila sa nám pracovná hypotéza, ktorá tvrdila, že vzťah medzi liberálnym postojom matky a partnerky existuje. Výchova a vzor matky je v rámci tohto postoja určujúcou.

Ako nám naša výskumná štúdia preukázala nie všetky postoje, ktoré sme skúmali vo výbere partnerky a preferenciách u mužov, sú udávané vzorom matky a výchovou. Vzor matky ako ženy a jej foriem správania mužov ovplyvňujú, no nie úplne vo všetkej preferencii. V rámci milujúceho, ochraňujúceho a liberálneho postoja sa nám potvrdilo, že medzi týmito postojmi u matky a partnerky neexistuje štatisticky signifikantný rozdiel. To znamená, že pokiaľ sa matka správa s láskou voči svojmu synovi a tento postoj bude charakterizovaný milujúcou atmosférou a prijímaním dieťaťa takým aké je, bude toto isté očakávať aj od svojej partnerky, naopak ak tento postoj matka voči svojmu synovi nezaujíma, nebude na tom vo výbere partnerky a vo svojom vzťahu prikladať veľkú dôležitosť. Intenzita prejavovanej náklonnosti sa teda v detstve zafixuje na určitej úrovni a pravdepodobne ostane konštantná. Muž sa naučí prijímať láskavý postoj a prijatie, v opačnom prípade sa nenaučí a toto predurčí jeho ďalšiu voľbu ohľadom tohto postoja voči nemu samému. V tomto prípade môžeme skonštatovať, že „citový“ hlad a jeho prah, rovnako ako potreba nepodmieneného pozitívneho prijatia bude určený vzťahom matky k synovi aj v budúcom vzťahu. Rovnako je to aj s postojom ochraňujúcim, ktorý je

charakterizovaný zhovievavým prístupom, privilégiami a kladením potrieb dieťaťa na prvé miesto, ak syn cíti od svojej matky tendencie ho chrániť a prikladať jeho potrebám najvyššiu dôležitosť, prirodzene bude toto hľadať aj u svojej partnerky. Pocit istoty, zhovievavosti a ochrany, a naopak pocit nie ochraňujúceho postoja voči jeho osobe tiež kladenia jeho potrieb na menej privilegované miesto, sa bude prelínať u matky a partnerky rovnako. Toto môže byť spôsobené aj tým, že sa dieťa naučí spoľahnúť na ochranu svojej matky a vidieť u nej seba ako prvoradú osobu a prioritu, v opačnom prípade sa naučí počas výchovy ochraňovať sám a nebude teda preňho potrebné toto vyhľadávať u partnerky.

V súvislosti s liberálnym postojom, ktorý je charakterizovaný nie príliš veľkým záujmom, venovaním sa a nechávaním na rozhodnutí dieťaťa čo chce a nechce robiť a tým spojenou viac menej alibistickou dôverou bude tiež určujúci vzor matky a výchova. Ak sa muži v detstve naučia, že im ich matka dôveruje a necháva im voľnosť v rozhodovaní a správaní, tiež tomu, že sú ponechaní na vlastné uváženie a nie sú obmedzovaní a nútení k pravidlám budú toto isté vyžadovať aj od svojich partneriek a budú si voliť ženy, ktoré majú liberálny prístup, príliš ich neobmedzujú, nestarajú sa do ich záležitostí a nekladú im zbytočne veľa pravidiel. Naopak, v prípade menej liberálneho prístupu, zvýšenej kontrole a trvaním na určitých konkrétnych pravidlách nebudú na voľnosti liberálnom štýle života vo vzťahu trvať v takej miere, ako by tomu bolo opačne. U vyžadujúceho a odmietajúceho postoja matky a partnerky sa našiel štatisticky signifikantný rozdiel. To znamená, že v tomto prípade v rámci preferencie týchto dvoch postojov nebude určujúcim faktorom vzor matky a výchova. Je teda pravdepodobné, že ak sa mužovi dostalo odmietavého postoja, ktorý je charakterizovaný neakceptovaním potrieb a záujmov dieťaťa, citovým chladom a vyhýbaním sa dieťaťu od jeho matky, bude naopak v budúcnosti vyhľadávať partnerku, u ktorej sa nebude musieť s týmto postojom a odmietaním a citovým chladom vyrovnávať. Bude hľadať opak takéhoto zraňujúceho prístupu a bude od svojej partnerky očakávať záujem a citovejší vzťah rovnako ako uznanie jeho hodnoty. Tiež u vyžadujúceho postoja, ktorý je charakterizovaný neprimeranými požiadavkami, pravidlami a trestami voči dieťaťu od matky, môžeme hovoriť o rozdielnosti v nárokoch na partnerky. Pokiaľ matka kladie vysoké nároky na syna a má k nemu vyslovene vyžadujúci postoj sprevádzaný neustálym vyžadovaním a vynucovaním si svojich pravidiel a príkazov, budú si muži vyslovene hľadať partnerky, ktoré tento postoj voči nim nezaujímajú a nebudú klať pravidlá a vynucovanie si svojej predstavy na prvé miesto a naopak budú im poskytovať otvorenejší vzťah založený na potrebách a predstavách oboch.

Napriek tomu, že náš výskum bol uskutočnený na 72 respondentoch, nemôžeme celkom jeho výsledky generalizovať na celkovú populáciu. Môžu sa totiž objaviť rozdiely vo väčšej populácii. Na našej výskumnej vzorke sa existencia týchto rozdielov vo vzore matky a partnerky objavila len v dvoch postojoch a to v odmietajúcom a vyžadujúcom. V milujúcom, ochraňujúcom a liberálnom postoji sa štatisticky významné rozdiely nepreukázali a teda vzor matky a s tým spojený výber partnerky spolu súvisia.

Ďalším námetom na výskum vidíme rozdielnosť a porovnateľnosť vzorky vyrastajúcej v detskom domove, táto sa v našom výskume nachádzala v minimálnom zastúpení, napriek tomu považujeme za zaujímavé sa zaoberať ďalším výskumom rozdielu, prípadného vnímania ženského vzoru u mužov pochádzajúcich z takýchto výchovných pomerov. U dieťaťa totiž vždy vystupuje niekto, či už vychovávateľka, alebo matka v náhradnej profesionálnej rodine ako ženský vzor, ktorý sa prejavuje a správa určitým spôsobom. Zaujímavým by tiež bolo skúmať v súvislosti s týmto tiež vzor mužský, ako vzor otca u žien, do akej miery ovplyvňuje správanie otca, jeho seba prezentácia či vystupovanie v partnerskom vzťahu (ktorý je deťmi vnímaný) výber partnera u žien.

11. Záver

V tejto diplomovej práci sme sa zaoberali vzorom matky ako jedným z určujúcich faktorov vo výbere partnerky u mužov. Výber partnera je vysoko komplexný proces v ktorom sa na konečnej voľbe podieľa viacero faktorov akými sú vzor, socio ekonomický status, svetonázor, záujmy a iné. Všetky tieto premenné môžu spolu súvisieť, my sme sa však zamerali práve na výchovu, konkrétne u mužov a vzor ich matiek ako určujúci faktor v partnerskom výbere. Sledovaných bolo 5 základných faktorov – milujúci postoj, vyžadujúci postoj, ochraňujúci postoj, odmietajúci postoj a liberálny postoj.

Výskumnú vzorku tvorilo 72 respondentov zo 120 oslovených respondentov mužského pohlavia z Bratislavského, Nitrianskeho a Banskobystrického kraja vo veku 20 až 30 rokov s priemerným vekom 25,2 roka. Všetci respondenti boli v partnerskom heterosexuálnom vzťahu. Väčšina našej výskumnej vzorky mala vysokoškolské vzdelanie a pochádzala z úplnej rodiny. V rámci veku ich matiek v čase ich narodenia bol priemerný vek 22,6 roka.

Použitý bol príležitostný cielený výber. Výskumnou metódou bol dotazník Roe – Siegelman, časť matka a doplnený bol časťou partnerka merajúcou rovnaké premenné. Obe časti mali 50 otázok.

V rámci milujúceho postoja, ochraňujúceho postoja a liberálneho postoja bol zistený štatisticky signifikantný vzťah medzi vzorom matky a jej formy správania sa a správania sa partnerky voči svojmu partnerovi. Vo vyžadujúcom postoji a odmietajúcom postoji sa štatisticky signifikantný vzťah nepreukázal, správanie sa matky a jej vzor teda nesúvisia s výberom partneriek u mužov. Empatický milujúci prístup, forma ochraňujúceho správania a voľnosť sú formy správania, ktoré sú ovplyvňujúce v rámci vzoru matky, naopak vyžadujúce správanie sa a odmietajúci či ignorujúci prístup vo vzore matky a voľbe partnerky nemajú súvis.

Získané dáta boli spracované v programe Microsoft Excel a vyhodnotené štatistickou metódou Dvoj výberového párového t testu pre strednú hodnotu.

Súhrn

Výber partnera je vysoko komplexný proces, ktorý je sprevádzaný určitými fázami a je ovplyvňovaný na jednej strane evolučným procesom založeným na podvedomých preferenciách, na strane druhej je ovplyvňovaný sociálnym prostredím z ktorého dieťa pochádza a výchovou.

V rámci evolúcie hovoríme o prirodzenom pohlavnom výbere, ktorý je založený na prežití najsilnejších génov a zabezpečením si prežitia vlastného genotypu do budúcnosti. Vo zvieracej ríši je tento proces založený na boji o samice. Samice sú reprodukčne obmedzené, to znamená, že je pre ne mimoriadne dôležité, aby mali potomstvo s najsilnejším samcom, ktorý je zdravý a najpriebornejší, naopak samci nie sú evolučne obmedzení a snažia sa mať potomstvo s čo najväčším počtom samíc a tým si zabezpečiť prežitie čo najväčšieho počtu potomstva s jeho génmi. Samci medzi sebou bojujú a tieto súboje dokonca zvyknú končiť i smrťou či ťažkým zranením. U ľudí, ktorých niektorí nepovažujú za prirodzene monogamných, sa vyvinula potreba tvoriť párové vzťahy na celý život. Táto nutnosť vychádza z dlhodobého procesu výchovy a starostlivosti o potomstvo. Deti s veľkým mozgom potrebujú starostlivosť na približne dvadsať rokov pokým budú schopné postarať sa samy o seba a mať vlastné potomstvo, ktoré budú vychovávať. Obojstranne u mužov aj u žien ide v rámci výberu partnera o starostlivý výber, ktorý bude určovať smerovanie ich života po dlhé roky. Tomuto všetkému však predbieha veľa udalostí, ktoré konečný výber ovplyvnia. Či už sa jedná o typ rodiny v ktorej sa deti narodia, alebo štýl výchovy, ktorý zvolia rodičia. Samozrejme ide aj o fyzické predispozície, ktorými sú zdravie a výzor. U každého totiž existujú určité preferencie vo vzhľade, tiež sa jedná o dedičné choroby o ktorých sa partneri, vo väčšine prípadov, musia oboznámiť pred tým než uzavrujú manželstvo, alebo majú spolu deti. Ďalším rozdielom so zvieracou ríšou je odlišný proces dvorenia, ktorý u ľudí prebieha neporovnateľne kultúrnejšie a dlhšie. Tiež samotná doba pred splodením potomstva je oveľa dlhším procesom a je prirodzené, že ľudia vymenia viac partnerov pokým dospejú k finálnemu s ktorým majú deti a rozhodnú sa zdieľať svoj život. Okrem výzoru, zdravia a priebornosti u ľudí prichádzajú do úvahy aj spoločný svetonázor, kompatibilita povahy, temperamentu, hodnoty, normy, rovnaké záujmy a schopnosť riešiť spolu životné udalosti. Ďalšími dôležitými faktormi sú určité očakávania vzhľadom na pohlavie. U žien sú tieto

očakávania vyslovene emočného rázu a sú nimi komunikácia a dôvera, u mužov sa jedná o pragmatickejšie očakávania a to hlavne zabezpečená a fungujúca domácnosť, obdiv a pravidelný sexuálny život. Všetky tieto očakávania sú mimoriadne dôležité, pri párových vzťahoch sú napríklad komunikácia či obojstranne spokojný sexuálny život neoddeliteľnou súčasťou správneho fungovania. V minulosti panoval konzervatívny názor v tejto oblasti, dokonca aj dnes sa môžeme stretnúť s náboženstvami a kultúrami, ktoré povoľujú sexuálny styk manželov výlučne za účelom splodenia detí. V našej kultúre je považovaný za prirodzenú súčasť partnerského vzťahu. Napriek všeobecne zaužívanému mýtu, že protiklady sa priťahujú, je dokázané, že partneri sú si v mnohých veciach podobní, samozrejme nie rovnakí, napriek tomu majú ľudia tendenciu si vyhľadávať ľudí s podobnou inteligenciou, vzdelaním či socio ekonomickým statusom. Nesúlady v týchto zásadných a dôležitých oblastiach prinášajú partnerské problémy vyžadujúce si odbornú pomoc, prípadne mnohé partnerstvá na tejto oblasti končia. Ďalšími negatívami vedúcimi k zásadným problémom v partnerstve môžu byť nevera, prípadne nesúlad v názoroch na výchovu a starostlivosť o deti, sexuálne dysfunkcie a iné.

Výber partnera a jeho vyhľadávanie môžeme zhrnúť do pojmu trh partnerov na ktorom každý niečo ponúka a každý niečo očakáva. Ľudia sú ochotní zo svojich požiadaviek zľaviť pokiaľ sú ich očakávania neúmerne vysoké k ich ponuke na tomto trhu a oni túžia vytvoriť vzťah. Obdobie záujmu o opačné pohlavie začína už v predškolskom zariadení kedy si deti začínajú uvedomovať svoju odlišnosť od druhého pohlavia. Dievčatá sa zaujímajú o iné hračky ako chlapci a vekom sa tieto rozdiely prehlbujú. Nejedná sa však už len o záujmy a preferenciu trávenia času a záľub, ale aj o vizuálne rozdiely keď ľudské telo začína v puberte nadobúdať svoje tvary a tiež o formu prežívania udalostí a tvorenia svojej sexuálnej identity. Hlavným vekom najaktívnejšej účasti na trhu partnerov je mladší dospelý vek, kedy je človek dostatočne zrelý vytvárať dlhodobejšie partnerstvá a má o toto aj záujem, v mladšom veku totiž nemôžeme hovoriť len o nezrelosti, ale aj o záujme o dlhodobé vytváranie monogamných vzťahov a zotrvanie v nich.

Preferenciu vo výbere a správanie sa priamo vo vzťahu ovplyvňuje sociálne prostredie v ktorom dieťa vyrastá, nejedná sa len o výchovu a vzor rodičov, prípadne o dedičnosť či temperament, ale aj o prostredie v rodine, v širšom príbuzenstve a o atmosféru v rodine a normy a hodnoty v nej. V rodine prebieha aj najdôležitejší proces v rannom detstve a to socializácia, ktorá je začleňovaním jedinca do spoločnosti, nadobúdanie sociálnych rolí a statusov. Okrem toho počas socializácie človek nadobúda vyslovene ľudské správanie

a to aj v oblasti výberu partnera a fungovania medzi ľuďmi ako spoločenský tvor. Rodina okrem toho, že zabezpečuje reprodukciu potomstva, jeho začlenenie do spoločnosti a výchovu, dochádza aj k zabezpečeniu jej členov, kontroluje ich správanie a poskytuje im aj emočné vzťahy a pocit spolupatričnosti, pocitu, že niekam patria a nachádzajú podporu a oporu. V rámci sociálneho statusu inštitút rodiny poskytuje status manžela / manželky, rodiča, neskôr starého rodiča. Inštitút rodiny, rovnako ako aj vzťah prechádza určitými fázami. V prvom rade sa manželia „učia“ spolu žiť, rozdeľujú si povinnosti a určujú pravidlá spoločného spolužitia, neskôr dochádza k tehotenstvu a prijatiu role rodičov, kedy už samotný vzťah nie je najpodstatnejší čo v rodine existuje a odsúva sa na vedľajšiu koľaj, pretože záujem sa sústreďuje okolo dieťaťa a zodpovednosti zaň. Postupom času dôjde k narodeniu ostatných detí a ústredným bodom v rodine sa stane ich výchova a starostlivosť o ich materiálne zabezpečenie. Po dosiahnutí pubescencie, kedy sa snažia deti čo najviac o seba rozhodovať dochádza k postupnému opätovnému obnovovaniu vzťahu, partneri majú na seba viac času, opäť majú čas na vlastné záľuby a záujmy. Po odchode detí z domu dochádza k tzv. syndrómu prázdneho hniezda a postupným nadobudnutím role starého rodiča, v tomto období postupne odchádzajú obaja partneri do dôchodku a musia riešiť aj množstvo voľného času a veľké obmedzenie sociálnych kontaktov a spoločenského života. Fázy rodiny sú ukončené postupným úmrtím oboch partnerov.

Ďalším dôležitým faktorom v rodine je štýl výchovy, ktorým rodičia vychovávajú svoje deti, tak ako je každá rodina iná a svojim spôsobom jedinečná, tak majú ľudia odlišné prístupy a preferencie vo forme výchovy svojich detí. Poznáme tri základné typy výchovy a to autokratickú, autoritársku a zhovievavú. V rámci autokratickej formy výchovy môžeme hovoriť o ideálnom type, ktorý v sebe zahŕňa prísnosť i zhovievavosť voči dieťaťu, u autoritárskej formy výchovy sú povinnosti a prísny prístup na prvom mieste, naopak, vo zhovievavej forme výchovy chýba prísnosť a všetka pozornosť je zameraná na dieťa a jeho záujmy.

Ústredným pojmom tejto diplomovej práce je okrem výberu partnera pojem vzor matky. Matka je chápaná, ako nositeľka života, výchovy a starostlivosti. Táto rola, rovnako ako aj rola otca prešla mnohými zmenami. Oproti minulosti už matka nie je len členom rodiny zabezpečujúcim starostlivosť o domácnosť, ale rovnocenná partnerka svojmu manželovi. V rámci pohlavnej identifikácie je mimoriadne dôležitá tak pre svoju dcéru, ako i pre svojho syna.

Pre náš výskum bolo oslovených 120 respondentov (výlučne mužov), použili sme dotazník Roe Siegelman, ktorý vyplnilo 72 respondentov, zameriavali sme sa na päť základných postojov matiek a partneriek, pričom sme predpokladali štatisticky signifikantný vzťah medzi vzorom matky a výberom partnerky, sledovali sme to v postojoch - milujúci postoj, vyžadujúci postoj, ochraňujúci postoj, odmietajúci postoj a liberálny postoj. V milujúcom, ochraňujúcom a liberálnom postoji sa nám náš predpoklad potvrdil, vzor matky teda ovplyvňuje výber partnerky u mužov v týchto troch postojoch, vo vyžadujúcom a odmietajúcom postoji sa tento predpoklad nepotvrdil a teda toto správanie sa nezhoduje u matiek a partneriek našich respondentov.

V rámci milujúceho postoja matky a partnerky nebol zistený štatisticky signifikantný rozdiel (0,05). Potvrdila sa nám pracovná hypotéza. Muži teda vyhľadávajú ten istý postoj u svojich partneriek. To znamená, že v prípade milujúceho postoja k nim očakávajú a preferujú u svojich partneriek tento istý prístup. Výchova a emočný náboj v nej určujú ich ďalšiu preferenciu v tomto ohľade. U partnerky teda nachádzajú v tejto oblasti to isté čo u matky.

U vyžadujúceho postoja matky a partnerky bol zistený štatisticky signifikantný rozdiel. Hypotéza, ktorá hovorila, že tento štatisticky signifikantný rozdiel neexistuje sa nám nepotvrdila. Výchova a vzor matky teda do tohto postoja vo výbere partnerky nezasahuje a to čo v tomto ohľade je očakávané a vyžadované od matky, nemusí byť od partnerky a naopak.

Ochraňujúci postoj matky a partnerky nevykazuje štatisticky signifikantný rozdiel (0,001). Potvrdila sa nám pracovná hypotéza a teda v rámci tohto postoja majú muži tendenciu si zvoliť partnerku s rovnakým prístupom v súvislosti s ochraňujúcim postojom.

U odmietajúceho postoja matky a partnerky bol zistený štatisticky signifikantný rozdiel. Hypotéza, ktorá predpokladala, že v tomto postoji neexistuje štatisticky signifikantný rozdiel sa nám nepotvrdila. U matiek a partneriek bol výskumom zistený štatisticky signifikantný rozdiel. Výchova a vplyv matky, respektíve jej odmietavé správanie nemajú vplyv na preferenciu partnerky a teda vzor matky v tomto ohľade nie je určujúci, naopak.

U liberálneho postoja matky a partnerky nebol zistený štatisticky signifikantný rozdiel (0,001). Potvrdila sa nám pracovná hypotéza, ktorá tvrdila, že vzťah medzi liberálnym

postojom matky a partnerky existuje. Výchova a vzor matky sú v rámci tohto postoja určujúce.

Napriek tomu, že náš výskum bol uskutočnený na 72 respondentoch, nemôžeme celkom jeho výsledky generalizovať na celkovú populáciu. Môžu sa totiž objaviť rozdiely vo väčšej populácii. Na našej výskumnej vzorke sa existencia týchto rozdielov vo vzore matky a partnerky objavila len v dvoch postojoch a to v odmietajúcom a vyžadujúcom. V milujúcom, ochraňujúcom a liberálnom postoji sa štatisticky významné rozdiely nepreukázali a teda vzor matky a s tým spojený výber partnerky spolu súvisia.

Zoznam použitej literatúry

BARRETT L., DUNBAR R., LYCETT J. (2007) Evoluční psychologie člověka, Portál, Praha ISBN 978-80-7178-969-7

BRATSKÁ M., STANKOVÁ Ľ. (2007) Metanoia v postojoch tehotných žien a ich partnerov k role otca, Slovenská psychologická spoločnosť pri SAV, Metanoia harmónia človeka, Bratislava ISBN 978-80-89236-39-8

CAKIRPALOGLU P. (2012) Úvod do psychologie osobnosti, Grada, Praha ISBN 978-80-247-4033-1

ČÁP J. (1993) Psychologie výchovy a vyučování, Univerzita Karlova, Praha ISBN 80-7066-534-3 10. ČÁP

DALLAYRE Y. (2009) Láska a sexualita v trvalém vzťahu, Portál, Praha ISBN 978-80-7367-523-3

FREUD S. (2005) Za princípom slasti, Kalligram, Bratislava 8071496790

HILL G. (2004) Moderní psychologie, Portál , Praha ISBN 80-7178-641-1

JURG W. (2006) Psychologie lásky: osobní rozvoj cestou partnerského vztahu, Portál, Praha ISBN 80-7178-982-8

KRATOCHVÍL S. (2009) Manželská a párová terapie, Portál, Praha ISBN 978-80-7367-646-9

KERN H., MEHL Ch., HELLFRIED N., PETER M., WINTENSPERGER R. (1999) Přehled psychologie, Portál, Praha ISBN 80-7367-121-2

KLIMEŠ J. (2005) Partnery a rozchody, Portál, Praha ISBN 80-7367-045-3

KOWALSKI W. (1984) Kwestionariusz Stosunków między Rodzicami a Dziećmi A. Roe i M. Siegelmana. Podrecznik Warszawa

LANGMEIER J., KREJČÍŘOVÁ D. (2006) Vývojová psychologie, Granada Publishing, 2.aktualizované vydanie, Portál, Praha ISBN 80-247-1284-9

LUSSO V. C. (2011) Prarodičia, rodičia a vnúčatá, Portál, Praha ISBN 978-80-262-0003-1

- MACEK P. (2003) Adolescence, Portál, Praha ISBN 80-7178-747-7
- MEDINA J. (2011) Pravidla mozku dítěte, Computer Press, Praha ISBN 978-80-251-3619-5
- MOŽNÝ I. (2002) Sociologie rodiny, Sociologická nakladatelství, Praha, ISBN 80-86429-05-9
- NOVÁK T. (2011) Asertivita v manželství a rodině, Grada, Praha ISBN 978-80-247-3659-4
- NOVÁK T. (2006) Manželské a rodinné poradenství, Grada, Praha ISBN 80-247-1316-0
- NOVÁK T. (2005) Předrozvodové a rozvodové poradenství, Grada, Praha ISBN 978-80-247-1449-3
- NYE R.D. (2004) Tri psychológie, Ikar, Bratislava ISBN 80-551-0819-6
- PIAGET, J., INHELDER, B. (1997) Psychológia dieťaťa, SOFA, Bratislava ISBN 80-85752-33-6
- PLŇAVA I. (2000) Manželství a rodiny. Struktura, dynamika, komunikace, Doplněk, Brno 80-7239-039-2
- ŘÍČAN P., KREJČÍŘOVÁ D. (2006) Dětská klinická psychologie, Grada, Praha ISBN 80-247-1049-8
- ROBERTSOVÁ A. (2012) Lidské telo, Ikar, Banská Bystrica, ISBN 978-80-5512908-2
- ROSYPAL S. a kol. (1994) Přehled biologie, Scientia, Praha ISBN 80-85827-32-8
- RUPPERT F. (2008) Trauma a rodinné konstelace, Portál, Praha ISBN 978-80-7367-367-3
- SHAPIRO L. E. (2009) Emoční inteligence dítěte a její rozvoj, Portál, Praha ISBN 978-80-7367-648-3
- SOBOTKOVÁ I. (2001) Psychologie rodiny, Portál, Praha ISBN 80-7168-559-8
- STRAKELE H. (1995) Lidské telo, Slovart, Bratislava ISBN 80-7145-187-8

TURANOVÁ Ž. (2010) Preferencia špecifických vlastností v procese výberu partnera u žien, UKF, Nitra

VÝROST J., SLAMĚNÍK I. (2008) Sociální psychologie, Grada, Praha ISBN 978-80-247-1428-8

Elektronické zdroje

CENTRUM, Poruchy psychického vývinu: Funkčné sexuálne poruchy, 2010

<http://www.pscentrum.skhttp://http://www.pscentrum.sk/zdravotnicka-starostlivost/liecba-psychickych-poruch/funkcne-sexualne-poruchy.php>

Kostelníková, Nevera - čo je a čo k nej vedie. www.manželstvo.sk, 2012

<http://www.manzelstvo.sk/kazici-vztahu/62>

Poľa, Partnerstvo-sex-problemy-a-riesenia. www.hmsx.sk, 2010

<http://www.hmsx.sk/sexualita/partnerstvo-sex-problemy-a-riesenia-1/>

Breza, Sexuálne poruchy u mužov a žien. www.hmsx.sk, 2012 <http://www.zzz.sk/?clanok=11958> (Breza)

Časopisecké zdroje

BARETT C. H., FREDERICK D. A., HASELTON M. G. (2006) Can manipulations of cognitive load be used to test evolutionary hypotheses?, Journal of personality and social psychology, No. 3, ISSN 0022-3514

BAUMRIND D.(1982) Reciprocal rights and responsibilities in parent – child relations, In Talking Sides: Clashing views on controversial issues: UK Dushkin, Guilford

BORECKA – BIERNAT D. (2005) Společensko – rodinná podmíněnost agresivní strategie jednání v obtížné situaci u mládeže, Československá psychologie / ročník XLIX/ číslo 6, ISSN 0009-062X

CRISS M.M. a kol. (2003) Mother – Son Synchrony in Middle Childhood: Relation to Antisocial Behavior, Social Development

FROUZOVÁ M. (2009) Partnerská abeceda – Investujete do sebe nebo do vztahu?,
psychologie dnes, ISSN: 1212-9607

GROPEL P. (2006) Rovnováha životných oblastí vo vzťahu k naplnenosti potrieb
a spokojnosti so životom, Československá psychologie/ročník L/ číslo 1 ISSN 0009-062X

JANOŠOVÁ P., ŘÍČAN P. (2005) Psychologické aspekty polarity žena – muž,
Československá psychologie, ISSN: 0009-062X

KAČMÁROVÁ M. (2007) Osobnost, manželský stav a subjektivna pohoda seniorov,
Československá psychologie/ročník LI/číslo 5, ISSN 0009-062X

KRULOVÁ T., GERLOVÁ E., WEISS P. (2006) Muž jako oběť sexuálního násilí,
Československá psychologie/ročník L/ číslo 4 ISSN 0009-062X

METĚJU I., WEISS P., URBÁNEK V. (2005) Psychologické příčiny nepolodnosti,
Československá psychologi, ročník XLIX, č.2, ISSN: 0009-062X

PAVLÁT J. (2005) Děti v rozvodových sporech: Severoamerické studie (1980-2001),
Československá psychologie/ ročník XLIX/číslo 5, ISSN 0009-062X

POLÁČKOVÁ I., ŠOLCOVÁ I., LUKAVSKÝ J., SLAMŇENÍK I. (2008) Emoční
frekvence, regulace a celková hédonická bilance u dospívajících a dospělých,
Československá psychologie/ročník LII, číslo 6/ ISSN 0009-062X

SNOPEK M., HUBLOVÁ V. (2008) Sociální opora a její vztah k životní spokojenosti,
sebehodnocení a osobnosti u adolescentu: rodové rozdíly, Československá psychologie/
ročník LII/číslo 5, ISSN 0009-062X

SOBOTKOVÁ I. , REITEROVÁ E., HURNÍKOVÁ K. (2011) Rozdíly mezi otci
a matkami v pohledu na fungování rodiny, v životní spokojenosti v rovnováze mezi prací
a rodinou. Československá psychologie, ročník LV , ISSN 0009-062X

ŠTEFÁNKOVÁ Z. (2005) Citová väzba v detstve a adolescencii vo vzťahu
k emocionálnej regulácii, Československá psychologie/ ročník XLIX/číslo 5, ISSN 0009-
062X

ŠTEFÁNKOVÁ Z. (2007) Citová väzba v rané adolescenci, Československá
psychologie/ročník LI/číslo 5 ISSN 0009-062X

TOMKOVÁ J. (2010) Sebaúcta mužov a žien optikou symbolického interakcionizmu. Jej súvis s rolovými identitami a mobbingom. Československá psychologie/ ročník LIV/ číslo 1, ISSN 0009-062X

WILSON G. D., COUSING J. M. (2003) Partner similarity and relationship satisfaction : development of a compatibility quotient, Sexual and relationship therapy, No. 2, ISSN 1468 – 199

ZÁBRODSKÁ K. (2006) Rodová analýza jako prostor pro nové epistemologie : poststrukturalizmus a diskurzivní analýza v psychologii, Československá psychologie/ročník L/ číslo 1 ISSN 0009-062X

Zoznam grafov a tabuliek

Tab. č. 1 WHO.....	26
Tab. č. 2 Tradičný a nový model otca.....	29
Tab. č. 3 Vyhodnocovanie.....	50
Tab. č. 4 Vekové rozloženie výskumnej vzorky.....	51
Tab. č. 5 Vekové rozloženie matiek výskumnej vzorky.....	53
Tab. č. 6 Dosiahnuté vzdelanie výskumnej vzorky.....	54
Tab. č. 7 Dosiahnuté vzdelanie matiek výskumnej vzorky.....	56
Tab. č. 8 Typ rodiny.....	57
Tab. č. 9 Pôvod výskumnej vzorky.....	59
Tab. č. 10 Milujúci postoj matiek a partneriek.....	62
Tab. č. 11 Vyžadujúci postoj matiek a partneriek.....	63
Tab. č. 12 Ochraňujúci postoj matiek a partneriek.....	64
Tab. č. 13 Odmietajúci postoj matiek a partneriek.....	65
Tab. č. 14 Liberálny postoj matiek a partneriek.....	66
Tab. č. 15 Porovnanie výsledkov.....	67
Graf č. 1 Vekové rozloženie výskumnej vzorky.....	52
Graf č. 2 Vekové rozloženie matiek výskumnej vzorky.....	53
Graf č. 3 Vzdelanie výskumnej vzorky.....	55
Graf č. 4 Vzdelanie matiek výskumnej vzorky.....	56
Graf č. 5 Typ rodiny.....	58
Graf č. 6 Pôvod výskumnej vzorky.....	59

Prílohy

Príloha č. 1 Zadanie diplomovej práce

Príloha č. 2 Abstrakt

Príloha č. 3 Dotazník Roe Siegelman

Príloha č. 1 Zadanie diplomovej práce

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2011/2012

Studijní program: Psychologie
Forma: Kombinovaná
Obor/komb.: Psychologie (PSYN)

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
Bc. TURANOVÁ Žofia	Žitavská 1, Veľká Maňa	F11061

TÉMA ČESKY:

Preference charakteristik v procesu výběru partnerky u mužů

NÁZEV ANGLICKY:

The characteristics of preference in the process of selection of partners in men

VEDOUcí PRÁCE:

PhDr. Eleonora Smékalová, Ph.D. - PCH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

1. Štúdium literatúry z oblasti evolučnej psychológie, psychológie osobnosti, vývinovej psychológie a psychológie oblasti párového poradenstva so zameraním na obdobie výberu partnerky u mužov. Vytvorenie rešeršu na zadanú tému.
2. Spracovanie osnovy teoretickej časti práce, zameranie na výber partnera a stanovenie hypotéz.
3. Spracovanie projektu výskumu, kombinácia kvalitatívneho a kvantitatívneho metodologického rámca, formulácia cieľov výskumu a výskumných otázok, výber výskumnej vzorky a výber výskumných metód.
4. Prieběžné spracovanie teoretickej časti práce, doplnenie podľa dielčích výstupov výskumov.
5. Realizácia výskumného šetrenia podľa spracovaného projektu, zber, analýza a interpretácia získaných dát, písomné spracovanie praktickej časti práce.
6. Diskusia, prínosy práce

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATÚRY:

Baret L., Dunbar R., Lycett J. (2001). Evoluční psychologie člověka. Praha. Portál
Cakirpaloglu Panajotis. (2012). Úvod do psychologie osobnosti. Praha. Grada
Dallaire Y. (2009). Láska a sexualita v trvalém vztahu. Praha. Portál
Kratochvíl S.(2009). Manželská a párová terapie. Praha. Portál
Langmeier L., Krejčířová D.(2006). Vývojová psychologie 2., aktualizované vydání, Praha, Grada

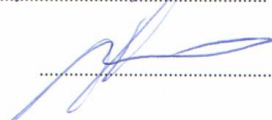
Podpis studenta:

Datum:

14. 5. 2012

Podpis vedoucího práce:

Datum:

14. 5. 2012

Príloha č. 2 Abstrakt diplomovej práce

Vysoká škola: Palackého Univerzita v Olomouci

Fakulta: Filozofická

Katedra: Psychológia

Šk. rok: 2012/2013

ABSTRAKT DIPLOMOVEJ MAGISTERSKEJ PRÁCE

Meno: Žofia Turanová

Odbor: Psychológia – jednodborová

Vedúci práce: PhDr. Eleonora Smékalová, PhD.

Oponent:

Počet strán: 86

Názov práce: Preferencie charakteristík v procese výberu partnerky u mužov

Cieľom tejto diplomovej magisterskej práce bolo zistiť vplyv vzoru matky na výber partnerky u mužov v 5 základných oblastiach – milujúci postoj, vyžadujúci postoj, ochraňujúci postoj, odmietajúci postoj a liberálny postoj.

Teoretická časť obsahuje popis výberu partnera z evolučného hľadiska, základnú charakteristiku výchovy a jej vplyv na človeka a popis problémových partnerských situácií.

Výskumná časť obsahuje popis výskumnej vzorky, ktorú tvorilo 72 respondentov vo veku 20 až 30 rokov, rovnako popis pôvodu ich rodiny, vzdelania, kraja. Výskumnou metódou bol dotazník Roe Siegelman, ktorý mal dve časti – matka, partnerka.

V rámci výsledkov sme dospeli k potvrdeniu vplyvu vzoru matky v milujúcom postoji, ochraňujúcom postoji a liberálnom postoji, naopak, vo vyžadujúcom postoji a odmietajúcom postoji nebol preukázaný štatisticky významný vzťah.

Kľúčové slová: vzor matky, milujúci postoj, vyžadujúci postoj, ochraňujúci postoj, odmietajúci postoj, liberálny postoj, výchova, partner

College: Palacky Univerzity in Olomouc

Faculty: of Arts

Department: Psychology

School Year: 2012/2013

ABSTRACT DIPLOMA THESIS

Name: Žofia Turanová

Field: Psychológia – jednoodborová

Dissertation Manager: PhDr. Eleonora Smékalová, PhD.

Opponent:

Number of pages: 86

Tide of the Diploma Thesis: The characteristics of preference in the of selections of partners in men

The aim of this master's diploma work was to investigate the impact of the mother role model on the men and their selection of female partner in 5 key areas loving attitude, demanding attitude, attention attitude, rejecting attitude and casual attitude.

The theoretical part describes the choice of a partner from an evolutionary point of view, the basic characteristics of education/upbringing and its impact on human being and description of problematic situations between the partners.

The research section contains description of the research sample, which consisted of 72 respondents aged 20 to 30 years, as description of their family of origin, education and region. Research method was a questionnaire Roe Siegelman, which had two parts - the mother, the female partner.

In the results, we have come to the confirmation of the impact of the mother role model in loving attitude, protective attitude and liberal stance; on the contrary it was not statistically demonstrated significant relationship in requiring attitude and rejecting attitude.

Keywords: a motherrole model, loving attitude, demanding attitude, attention attitude, rejecting attitude and casual attitude, aneducation/upbringing, a partner

Príloha č. 3 Dotazník Roe Siegelman

Plné znenie použitých psychodiagnostických metód je uvedené vo vytlačenej verzii diplomovej práce.